कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत

संपर्क
ॲड. सिद्धार्थ
MVsc, MBA, LLM
मो नं ९४२२५३०४५१

RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

सोमवार २० जुलै २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : २०० | दैनिक | किंमत : ₹५/-

Monday, 20 July 2026 | Year : 6 | Issue : 200 | Daily | Rate: Rs. 5/-

दि. २० जुलै २०२६

१९२४- बहिष्कृत हितकारणी सभा मुंबई (स्थापना दिन).
१९३१-३६- सभासदांची फेडरल स्ट्रक्चर कमिटी जाहीर.
१९४२- नागपूर येथून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मजूर मंत्री पदाची सूत्रे स्वीकारली.
संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

देणगी चोरी आणि वांगचुक मुद्द्यांवरून विरोधी पक्ष सरकारला घेरणार...

नवी दिल्ली : २० जुलैपासून सुरू होणाऱ्या संसदेच्या पावसाळी अधिवेशनादरम्यान राम मंदिरातील प्रसादाची चोरी, इथेनॉल मिश्रण, विद्यार्थ्यांचे प्रश्न आणि मणिपूरमधील परिस्थिती यांसारख्या महत्त्वाच्या मुद्द्यांवर चर्चा करण्याची मागणी विरोधी पक्षांनी केली आहे. सरकारने बोलावलेल्या सर्वपक्षीय बैठकीत ही मागणी करण्यात आली.रविवारी बोलताना, काँग्रेस नेते गौरव गोगोई म्हणाले की, सरकारने या मुद्द्यांवर संसदेत चर्चा करावी अशी विरोधी पक्षांनी मागणी केली आहे. संरक्षण मंत्री राजनाथ सिंह यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या या बैठकीला अनेक केंद्रीय मंत्री आणि विरोधी पक्षांचे नेते उपस्थित होते. बैठकीनंतर गोगोई म्हणाले की, सरकारने अधिवेशनासाठी अनेक विधेयके सूचीबद्ध केली आहेत, परंतु सभागृहात चर्चा होण्यासारखे अधिक महत्त्वाचे मुद्दे आहेत.

गौरव गोगोई म्हणाले, 'आम्ही हे मुद्दे उपस्थित केले आणि संसदेत चर्चेची मागणी केली. सर्वात महत्त्वाचा मुद्दा म्हणजे अयोध्येतील राम मंदिरासाठीच्या देणग्यांची चोरी. सरकारने या विषयावर संवेदनशीलता दाखवली पाहिजे. आपण विद्यार्थ्यांची आंदोलनेही पाहत आहोत, पण सरकारमधील कोणीही त्याची नैतिक जबाबदारी घेत नाही.'

गोगोई म्हणाले की, विरोधी पक्ष जनतेचे प्रश्न मांडत आहे, परंतु सरकार त्याकडे दुर्लक्ष करत आहे. सरकारने या बाबींमध्ये अधिक संवेदनशील असणे आवश्यक आहे, असे ते म्हणाले. ते म्हणाले, *'इथेनॉलचा मुद्दा असो, विद्यार्थ्यांचे प्रश्न असोत, 'घरचोरी' असो, मणिपूरचा प्रश्न असो किंवा मंदिर चोरीचे प्रकरण असो. जर सरकार या मुद्द्यांपासून पळाले, तर त्याला त्याचे परिणाम भोगावे लागतील.'* मतदारसंघ पुनर्रचनेद्वारे सरकारला हुकूमशाही आणायची आहेः सपा खासदार धर्मेंद्र यादव. सर्वपक्षीय बैठकीत सहभागी झालेले समाजवादी पक्षाचे खासदार धर्मेंद्र यादव म्हणाले की, राम मंदिरासाठीच्या देणग्यांमधील कथित चोरी आणि सामाजिक कार्यकर्ते सोनम वांगचुक यांच्या उपोषणावर संसदेत चर्चा व्हावी, अशी त्यांनी मागणी केली. राम मंदिरासाठीच्या देणग्यांमधील कथित चोरीच्या प्रकरणात सरकार आपल्या जबाबदारीतून सुटू शकत नाही, असे ते म्हणाले.

धर्मेंद्र यादव यांनी आरोप केला आहे की, भाजपला प्रस्तावित मतदारसंघ पुनर्रचना प्रक्रियेद्वारे 'हुकूमशाही आणायची' आहे. समाजवादी पक्ष कोणत्याही प्रकारच्या मतदारसंघ पुनर्रचनेला विरोध करेल, असे ते म्हणाले. २० जुलैच्या राज्यसभेच्या कार्यक्रमानुसार, केंद्रीय गृहमंत्री अमित शाह संसदेच्या पावसाळी अधिवेशनादरम्यान 'राष्ट्रीय सन्मानाचा अपमान प्रतिबंधक (सुधारणा) विधेयक, २०२६' सादर करतील. हे विधेयक 'राष्ट्रीय सन्मानाचा अपमान प्रतिबंधक कायदा, १९७१' मध्ये सुधारणा करणारे असेल.

गेल्या दोन वर्षांत राज्यसभा खासदारांवर २६२ कोटींहून अधिक रुपये खर्च

नवी दिल्ली : माहितीच्या अधिकाराखाली (आरटीआय) मिळालेल्या माहितीनुसार, गेल्या दोन आर्थिक वर्षांमध्ये, २०२४-२५ आणि २०२५-२६, विद्यमान राज्यसभा खासदारांच्या पगार, भत्ते आणि इतर लाभांवर एकूण २६२ कोटी रुपयांपेक्षा जास्त खर्च करण्यात आला आहे. यापैकी, केवळ भत्ते आणि प्रवास खर्चावर १५१ कोटी रुपयांपेक्षा जास्त खर्च करण्यात आला. माहिती अधिकार कार्यकर्ते चंद्रशेखर गौर यांच्या विनंतीला प्रतिसाद म्हणून राज्यसभा सचिवालयाने ही माहिती दिली आहे. या माहितीनुसार, २०२४-२५ या आर्थिक वर्षात राज्यसभा खासदारांवर ९८ कोटी रुपयांपेक्षा जास्त खर्च करण्यात आला. २०२५-२६ मध्ये हा खर्च वाढून १६३ कोटी रुपयांपेक्षा जास्त झाला. याचा अर्थ एका वर्षात खर्चात अंदाजे ६५ कोटी रुपयांची वाढ झाली आहे.

राम मंदिरातील चोरीविरोधात काँग्रेसचे प्रधानमंत्री मोदींना पत्र

अयोध्येतील श्री राम जन्मभूमी तीर्थ क्षेत्र ट्रस्टच्या मुद्द्यावरून राजकारण तीव्र झाले आहे. काँग्रेस अध्यक्ष मल्लिकार्जुन खर्गे आणि लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांना पत्र लिहून ट्रस्टच्या आर्थिक व्यवहारांची स्वतंत्र आणि सखोल चौकशी करण्याची मागणी केली आहे. दोन्ही नेत्यांनी ट्रस्टमधील कथित आर्थिक अनियमितता आणि हजारो कोटी रुपयांच्या देणग्यांच्या व्यवस्थापनावर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले असून, भक्तांचा विश्वास कायम ठेवण्यासाठी या प्रकरणात पारदर्शकता आणि उत्तरदायित्वाची मागणी केली आहे.

नागालँडमध्ये मुसळधार पावसामुळे हाहाकार

कोहिमा : नागालँडच्या मोन जिल्ह्यात रविवारी सकाळी मुसळधार पावसात झालेल्या मोठ्या भूस्खलनात किमान आठ जणांचा मृत्यू झाला असून, अनेक जण अडकल्याची भीती व्यक्त केली जात आहे. डिफेन्स कॉलनी परिसरात घडलेल्या या घटनेत १० ते १५ घरे गाडली गेली, त्यापैकी १३ घरे पूर्णपणे बाधित झाल्याचे वृत्त आहे. प्रशासनाच्या माहितीनुसार, युद्धपातळीवर मदत आणि बचाव कार्य सुरू आहे, परंतु मुसळधार पाऊस, डोंगराचे अस्थिर उतार आणि जोरदार प्रवाहामुळे या कार्यात अडचणी येत आहेत. मुख्यमंत्री नेफियू रिओ यांनी या दुर्घटनेबद्दल तीव्र शोक व्यक्त करताना, मृतांच्या कुटुंबीयांना तात्काळ सानुग्रह मदत आणि बाधित कुटुंबांना मदत जाहीर केली. चार मृतदेह बाहेर काढण्यात आले असून, इतर चार जण अजूनही ढिगाऱ्याखाली गाडले गेले आहेत. ते म्हणाले की, अनेक लोक अजूनही ढिगाऱ्याखाली अडकल्याची भीती असून, त्यांचा शोध सुरू आहे. ते म्हणाले की, मोन शहर आणि तिझिट हे सर्वाधिक प्रभावित भाग आहेत. पहाटे १ वाजण्याच्या सुमारास मुसळधार पाऊस सुरू झाला आणि आम्हाला सकाळी ६-७ वाजण्याच्या सुमारास भूस्खलनाची माहिती मिळाली. एसडीआरएफ, पोलीस, आसाम रायफल्स, एनडीआरएफची पथके आणि स्थानिक लोक शोध आणि बचाव कार्यात गुंतले आहेत. आतापर्यंत आम्ही ढिगाऱ्याखालून चार मृतदेह बाहेर काढले आहेत, ज्यात तीन महिला आणि एका पुरुषाचा समावेश आहे. इतर १२ जण जखमी झाले आहेत. अनेक ठिकाणी शोध आणि बचाव कार्य सुरू आहे. संरक्षण मंत्रालयाच्या अधिकाऱ्यांच्या माहितीनुसार, आसाम रायफल्स, राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दल (एनडीआरएफ), नागालँड पोलीस, राज्य आपत्ती प्रतिसाद दल (एसडीआरएफ), जिल्हा प्रशासन आणि स्थानिक स्वयंसेवक संयुक्तपणे बचाव कार्य करत आहेत. मुसळधार पावसामुळे मोन शहराच्या इतर भागांमध्येही भूस्खलन आणि पाणी साचले आहे. नदीकाठाची वेगाने होणारी धूप झाल्यामुळे इतर अनेक घरेही धोक्यात आहेत. बाधित कुटुंबांना सुरक्षित ठिकाणी हलवले जात आहे.

जम्मू आणि काश्मीरमधील पूंछमध्ये पुरामुळे अनेकांचा बळी

श्रीनगर : जम्मू आणि काश्मीरमध्ये मान्सूनने दिलासा देण्याऐवजी विनाशच आणला आहे. ढगफुटीचा जोर वाढला आहे, डोंगरांना तडे जात आहेत आणि संपूर्ण घरे ढिगाऱ्याखाली गाडली जात आहेत. पूंछमधील भूस्खलन आणि अचानक आलेल्या पुरामुळे अनेक कुटुंबे उद्ध्वस्त झाली आहेत, तर गुरेझ खोऱ्यातील ढगफुटीनंतर प्रशासन हाय अलर्टवर आहे. खोऱ्यातील परिस्थिती खरोखरच गंभीर आहे. शनिवार रात्री उशिरापासून रविवार सकाळपर्यंत झालेल्या मुसळधार पावसामुळे जम्मू आणि काश्मीरच्या पूंछ जिल्ह्यात हाहाकार माजला आहे. या संततधार पावसामुळे अनेक भागांमध्ये अचानक पूर आणि भूस्खलन झाले असून, आतापर्यंत ११ जणांचा बळी गेला आहे. अनेक लोक अजूनही बेपत्ता असल्याची भीती आहे, तर तीन मुलांसह किमान चार जण जखमी झाले आहेत. परिस्थितीचे गांभीर्य लक्षात घेता, प्रशासन, पोलीस आणि लष्कराची संयुक्त पथके सतत मदत आणि बचाव कार्य करत आहेत. पूंछचे उपायुक्त अशोक कुमार शर्मा आणि वरिष्ठ पोलीस अधीक्षक शफकत हुसेन यांनी बाधित भागांना भेट देऊन मदतकार्याचा आढावा घेतला. अधिकाऱ्यांच्या म्हणण्यानुसार, ढिगाऱ्याखाली अडकलेल्यांना सुरक्षितपणे बाहेर काढणे आणि बाधित कुटुंबांना शक्य तितक्या लवकर मदत पोहोचवणे याला प्राधान्य आहे. दरम्यान, उत्तर काश्मीरमधील बांदीपोरा जिल्ह्यातील गुरेझ खोऱ्यात रविवारी सकाळी झालेल्या ढगफुटीमुळे चिंता आणखी वाढली आहे.

सोनम वांगचूक यांच्या समर्थनार्थ नागपुरात शांतता मार्च

नागपूर : दिल्लीतील जंतर-मंतर येथे उपोषणकर्ते सोनम वांगचूक यांना पोलिसांनी आंदोलनस्थळावरून हटवल्यानंतर विविध स्तरांतून प्रतिक्रिया उमटत आहेत. या पार्श्वभूमीवर नागपुरात शनिवारी संविधान चौक ते गांधी पुतळा, सीताबर्डी दरम्यान शांतता मार्च काढण्यात आला. पर्यावरण अभ्यासक आणि सामाजिक कार्यकर्ते सोनम वांगचूक हे 'नीट' परीक्षेतील कथित पेपरफुटी आणि अनियमिततेच्या निषेधार्थ तसेच केंद्रीय शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांच्या राजीनाम्याच्या मागणीसाठी २८ जूनपासून दिल्लीतील जंतर-मंतर येथे उपोषण करत होते. उपोषणाच्या २१व्या दिवशी दिल्ली पोलिसांनी त्यांना आंदोलनस्थळावरून हटवून रुग्णालयात दाखल केले. आंदोलनस्थळी उपस्थित असलेल्या काही आंदोलकांना तेथून हटविण्यात आल्याचे वृत्त असून, या कारवाईनंतर आंदोलनाच्या स्वरूपाबाबत विविध प्रतिक्रिया उमटू लागल्या आहेत. आंदोलनात सहभागी असलेले अभिजीत दिपके यांनी समाज माध्यमावर प्रसिद्ध केलेल्या चित्रफितीमध्ये पोलिसांनी आपल्याला ताब्यात घेऊन मारहाण केल्याचा आरोप केला आहे. तसेच आंदोलकांवर लाठी हल्ला झाल्याचाही दावा त्यांनी केला. सोनम वांगचूक यांना आंदोलनस्थळावरून उचलून नेण्यात आले. आम्हाला जंतर-मंतर परिसरात जाण्यापासून रोखण्यात आले, असा आरोप त्यांनी केला. देशभरातील नागरिकांनी आपल्या-आपल्या शहरांत शांततेच्या मार्गाने आंदोलन करून लोकशाही पद्धतीने भूमिका मांडावी, असे आवाहनही त्यांनी केले होते. दिल्लीतील घडामोडींच्या पार्श्वभूमीवर नागपुरात शनिवारी संविधान चौक येथून गांधी पुतळा, सीताबर्डीपर्यंत शांतता मार्च आयोजित केला होता. विद्यार्थी, सामाजिक संघटनांचे प्रतिनिधी, पर्यावरण क्षेत्रातील कार्यकर्ते, विविध व्यावसायिक आणि नागरिक या मार्चमध्ये सहभागी झाले होते. संविधानिक मूल्ये आणि लोकशाही मार्गाने मत व्यक्त करण्याच्या अधिकाराच्या समर्थनासाठी हा मार्च आयोजित करण्यात आला होताण त्यांनी स्पष्ट केले.

साध्या वेशातील पोलीस का पाठवले? त्यांना बळजबरीने रुग्णालयात का नेले? : गीतांजली आंग्मो

नवी दिल्ली : गेल्या २१ दिवसांपासून पर्यावरण कार्यकर्ते सोनम वांगचुक हे दिल्लीतील जंतर-मंतरवर उपोषणाला बसले होते. त्यांच्या आंदोलनाला देशभरातून मोठ्या प्रमाणात पाठिंबाही मिळत होता. मात्र, १८ जुलै रोजी सकाळी दिल्ली पोलिसांनी सोनम वांगचुक यांना उपोषण स्थळावरून हटवून रुग्णालयात दाखल केले. वैद्यकीय उपचारांची आवश्यकता असल्यामुळे सोनम वांगचुक यांना रुग्णालयात दाखल केल्याचं पोलिसांनी सांगितले. दरम्यान, जेव्हा पोलिसांनी सोनम वांगचुक यांना उपोषण स्थळावरून हटवून रुग्णालयात दाखल केले, तेव्हा पोलीस साध्या वेशात आले होते, असा आरोप केला जात आहे. तसेच सोनम वांगचुक यांना पोलिसांनी बळजबरीने रुग्णालयात नेल्याचाही आरोप करण्यात येत आहे. यावरून आता सोनम वांगचुक यांच्या पत्नी गीतांजली आंग्मो यांनी संताप व्यक्त केला आहे. "त्यांनी (सरकारने) सांगितले की सोनम वांगचुक यांची प्रकृती खालावत असल्यामुळे त्यांना काळजी वाटली. त्यामुळे त्यांनी त्यांना रुग्णालयात दाखल केले. पण त्यांचा हा दावा चुकीचा आहे. सोनम वांगचुक यांची प्रकृती व्यवस्थित होती. एक दिवसाआधीचे रिपोर्ट नॉर्मल होते. पोटॅशियमची पातळी ४.३ होती. पण जर तुम्हाला खरोखरच सोनम वांगचुक यांच्या आरोग्याची काळजी होती, तर तुम्ही त्यांना रुग्णालयात नेण्यासाठी साध्या वेशातील पोलीस का पाठवले होते?त्यांना एवढ्या निर्दयीपणे आणि बळजबरीने उचलून का नेले? तुम्ही साधी वैद्यकीय तपासणी करण्यासाठी देखील येऊ शकले असते ना, किंवा आम्हाला सांगू शकला असतात ना. जर तुम्हाला त्यांच्या आरोग्याची काळजी असती तर तुम्ही असे वागले नसतात", अशा शब्दांत गीतांजली आंग्मो यांनी संताप व्यक्त केला.

> “ सोनम वांगचुक यांच्या आरोग्याची एवढीच काळजी होती, तर मग त्यांना रुग्णालयात घेऊन जाण्यासाठी साध्या वेशातील पोलीस का पाठवले होते? तुम्ही सोनम वांगचुक यांना बळजबरीने रुग्णालयात का नेले?
> – गीतांजली आंग्मो

"आरोग्याचे कारण देऊन सोनम वांगचुक यांना रुग्णालयात दाखल करण्याचा फक्त एक बहाणा होता. मात्र, खरे म्हणजे त्यांना याची भिती वाटत होती की जर सोनम वांगचुक यांनी २० जुलैचा मोर्चा केला, तर दिल्लीतच नाही तर संपूर्ण देशभरातून लाखो लोक त्यांच्याबरोबर सामील होतील. त्यामुळे हे रोखण्याचा प्रयत्न सरकारने केला", असा आरोपही गीतांजली आंग्मो यांनी केला.

सोनमन यांचे रुग्णालयात उपोषण सुरूच...

नवी दिल्ली : सफदरजंग रुग्णालयात दाखल असलेले पर्यावरण कार्यकर्ते सोनम वांगचुक यांच्या वतीने त्यांच्या पत्नी गीतांजली यांच्यामार्फत एक हस्तलिखित संदेश जारी करण्यात आला आहे. या संदेशात, त्यांनी २० जुलै रोजी होणाऱ्या कार्यक्रमाचे वर्णन **'स्वातंत्र्याची दुसरी चळवळ'** असे केले असून, संसद मोर्चा यशस्वी करण्याचे आवाहन जनतेला केले आहे. या हस्तलिखित संदेशात सोनम वांगचुक यांनी लिहिले आहे, 'स्वातंत्र्याची दुसरी चळवळ, जय स्वतंत्र भारत, अन्यायमुक्त भारत.' यासोबतच त्यांनी इंग्रजीमध्ये 'अन्यायापासून मुक्ती (कागदपत्रे फुटल्याप्रमाणे)' आणि 'भीतीपासून मुक्ती (माझी बेकायदेशीर अटक)' असे लिहिले आहे. म्हणजेच, 'अन्यायापासून मुक्ती (कागदपत्रे फुटल्याप्रमाणे)' आणि 'भीतीपासून मुक्ती (माझी कथित बेकायदेशीर अटक)' असा उल्लेख करण्यात आला आहे.

खासगी रुग्णालयात दाखल करण्याची मागणी न्यायालयाने फेटाळली

सोनम वांगचुक यांच्या पत्नी गीतांजली आंग्मो यांनी दिल्ली उच्च न्यायालयात एक याचिका दाखल केली होती. या याचिकेच्या माध्यमातून सोनम वांगचुक यांना सफदरजंग रुग्णालयाऐवजी कुटुंबाच्या पसंतीच्या खासगी रुग्णालयात उपचार घेण्यास परवानगी देण्याची मागणी करण्यात आली होती. तसेच सोनम वांगचुक यांना त्यांच्या इच्छेविरुद्ध सरकारी रुग्णालयात ठेवण्यात आल्याचा आरोपही याचिकेत करण्यात आला होता. तसेच सोनम वांगचुक यांना सध्या दिल्या जाणाऱ्या उपचारांवर कुटुंबाचा विश्वास नसल्याचेही याचिकेत नमूद करण्यात आले होते. मात्र, सोनम वांगचुक यांना खासगी रुग्णालयात हलवण्याची कुटुंबाची मागणी उच्च न्यायालयाने फेटाळली आहे.

जाहीर सूचना

(PUBLIC NOTICE)

सर्व संबंधित व्यक्ती, संस्था, बँका, वित्तीय संस्था तसेच सर्वसामान्य जनतेस याद्वारे जाहीर सूचना देण्यात येते की, मौजा हिंगणा, खसरा क्र. 36/1, तलाठी साजा क्र. 49 येथील वडिलोपार्जित शेतजमिनीसंदर्भातील मालकी हक्क व इतर संबंधित हक्कांचा वाद मा. दिवाणी न्यायालय, हिंगणा येथे नियमित दिवाणी दावा क्र. RCS/24/2026 (वैशाली भूषण जिचकार विरुद्ध सुधीर पांडुरंग जिचकार व इतर) या प्रकरणात प्रलंबित आहे.

त्यामुळे सर्व संबंधितांना सूचित करण्यात येते की, सदर मालमत्तेबाबत कोणत्याही प्रकारचा खरेदी-विक्री व्यवहार, करार, बयाना, गहाण, तारण, हस्तांतरण, विकास करार, मुखत्यारपत्राद्वारे व्यवहार अथवा इतर कोणताही हक्क निर्माण करणारा व्यवहार करण्यापूर्वी सदर न्यायालयीन वादाची नोंद घ्यावी.

याद्वारे सर्व संबंधितांना विशेषतः सूचित करण्यात येते की, Transfer of Property Act, 1882 मधील कलम 52 (Doctrine of Lis Pendens) नुसार, न्यायालयीन वाद प्रलंबित असताना संबंधित स्थावर मालमत्तेचे कोणतेही हस्तांतरण किंवा व्यवहार हा न्यायालयाच्या अंतिम निर्णयास अधीन राहतो, त्यामुळे प्रलंबित वादादरम्यान करण्यात आलेला कोणताही व्यवहार संबंधित पक्षांच्या हक्कांवर परिणाम करणारा नसून तो मा. न्यायालयाच्या अंतिम निर्णयाच्या अधीन राहील.

म्हणून, कोणत्याही तृतीय पक्षाने सदर मालमत्तेबाबत कोणताही व्यवहार केल्यास, तो स्वतःच्या जोखमीवर व जबाबदारीवर केलेला समजला जाईल आणि त्यास मा. न्यायालयाच्या अंतिम निर्णयाचे बंधन राहील. अशा व्यवहारातून उद्‌भवणाऱ्या सर्व कायदेशीर परिणामांची जबाबदारी संबंधित व्यवहार करणाऱ्या पक्षांची राहील.

ही जाहीर सूचना श्री. सुधीर पांडुरंग जिचकार यांच्या सूचनेनुसार व त्यांच्यावतीने सर्व संबंधितांच्या माहितीसाठी आणि सावधगिरीच्या हेतूने प्रकाशित करण्यात येत आहे.

स्थळ : नागपूर — ॲड. प्रशांत गणेर
दिनांक : 18/07/2026 — (श्री. सुधीर पांडुरंग जिचकार यांचे अधिवक्ता)

★ ज्वलंत विषयावरील ★

अनमोल संदर्भग्रंथ

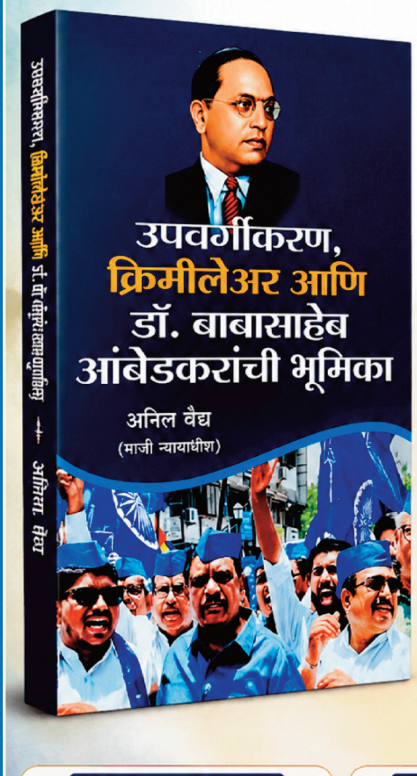

उपवर्गीकरण, क्रिमी लेअर आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांची भूमिका

बहुजन सौरभ कार्यालय, नागपूर येथे उपलब्ध

- आजच्या ज्वलंत सामाजिक विषयावर आधारित ह ह अभ्यासपूर्ण, संशोधनाधारित आणि संदर्भसमृद्ध ग्रंथ आता बहुजन सौरभ कार्यालय, नागपूर येथे उपलब्ध आहे.

  ही अल्पावधात प्रकाशित दुसरी आवृत्ती आहे.

- हा ग्रंथ श्रीराम बनसोड यांनी वाचकांसाठी नागपूर येथे उपलब्ध करून दिला अशून, जिज्ञासू वाचक, विद्यार्थी, अभ्यासक आणि सामाजिक कार्यकर्त्यांनी बहुजन सौरभ कार्यालयातून हा ग्रंथ अवश्य घ्यावा, असे आवाहन त्यांनी केले आहे.

ग्रंथ उपलब्ध ठिकाण : बहुजन सौरभ कार्यालय, १/२, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर – ४४००२७

संपर्क : श्रीराम बनसोड 8208617748

ग्रंथाचे देणगीमूल्य : फक्त ₹60

कार्यालय मो. नं. 9422860648

चलो संविधान चौक... चलो संविधान चौक...

आम्ही सारे भारतीय

(विभिन्न सामाजिक आणि राजकीय कार्यकर्त्यांचा फोरम)
व्दारा आयोजित

निट परीक्षा पेपर फुटी विरूध्द आंदोलन

सोनम वांगचूक यांचे समर्थनार्थ

केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी मंत्रिपदाचा राजीनामा दयावा म्हणून

धरणे आंदोलन

सोमवार दि.२० जुलै २०२६ वेळः- १२ ते ५
संविधान चौक, नागपूर -

सर्वांनी जात, धर्म,पंथ,पक्ष भेद सोडून आंदोलनात सहभागी होऊन अन्यायाविरुद्ध आवाज बुलंद करावा.

विनीत

अशोक सरस्वती,सरदार जगजीत सिंग,भाई अरुण लाटकर, भाई शाम काळे,डॉ.सुरेश वर्षे,बाबा शेळके,दिनेश अंडरसहारे, अरुण गाडे,विलास भोंगाडे, प्रा. घनश्याम धाबर्डे, प्रा.रमेश पिसे, डॉ.विनय बारहाते,भाई डॉ. युगल रायलु, प्रा. शकिल अहमद, डॉ.मोरेश्वर नगराळे,विजय गजभिये,भाई गुरूप्रित सिंग

20 July 2026 page 02_Layout 1 19-07-2026 03:34 PM Page 1

“ मनाची शांतता म्हणजे सुखी जीवन होय... ”

संपादकीय

सोनम वांगचुक, संसद अधिवेशन व घटनात्मक नैतिकतेची खरी परीक्षा

20 जुलै 2026 पासून सुरू होणारे संसदेचे पावसाळी अधिवेशन हे केवळ संसदीय कामकाजाचे नियमित सत्र नाही; ते भारतीय लोकशाही, संविधानवाद आणि घटनात्मक नैतिकतेच्या कसोटीचे अधिवेशन ठरणार आहे. सरकारकडे बहुमत असले, तरी लोकशाही केवळ संख्याबळावर चालत नाही. ती संविधानातील स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, न्याय, उत्तरदायित्व आणि सत्तेवरील मर्यादा या मूल्यांवर उभी असते. त्यामुळे या अधिवेशनात उपस्थित होणाऱ्या प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर केवळ राजकीय नसून घटनात्मकही असणार आहे. या अधिवेशनात राम मंदिराशी संबंधित कथित चोरीच्या आरोपांपासून ते खासदारांच्या कथित फोडाफोडीच्या आरोपांपर्यंत, लडाखमधील सोनम वांगचुक यांच्या आंदोलनापासून विविध महत्त्वाच्या विधेयकांपर्यंत आणि देशासमोरील आंतरराष्ट्रीय आव्हानांपर्यंत अनेक संवेदनशील विषय चर्चेत येणार आहेत. या सर्व मुद्द्यांवर सरकारची भूमिका आणि संसदेतील चर्चा भारतीय लोकशाहीची गुणवत्ता ठरविणारी ठरेल. राम मंदिराशी संबंधित आरोप सार्वजनिक चर्चेचा विषय बनले असतील, तर त्यांची निष्पक्ष, पारदर्शक आणि कायद्याच्या चौकटीत चौकशी होणे ही लोकशाहीतील उत्तरदायित्वाची मूलभूत अट आहे. कोणतीही व्यक्ती, संस्था किंवा संघटना कायद्यापेक्षा श्रेष्ठ असू शकत नाही. कायद्याचे समान राज्य हेच संविधानाचे मूलतत्त्व आहे. अशा प्रकरणांमध्ये सत्य काय आहे, हे सक्षम तपास यंत्रणांनी आणि न्यायप्रक्रियेद्वारेच स्पष्ट व्हावे; कारण पारदर्शकतेमुळेच जनतेचा विश्वास टिकून राहतो. खासदारांच्या कथित फोडाफोडीचे आरोपही तितकेच गंभीर आहेत. लोकशाहीत पक्षांतर, मतभेद आणि राजकीय पुनर्रचना या घटना नवीन नाहीत; परंतु जर दबाव, प्रलोभन किंवा सत्तेच्या प्रभावाखाली लोकप्रतिनिधींचे निर्णय घेतले जात असल्याचा संशय निर्माण झाला, तर संसदीय लोकशाहीवरील जनतेचा विश्वास डळमळीत होतो. बहुमत हे मतदारांच्या विश्वासातून निर्माण झाले पाहिजे, राजकीय डावपेचांतून नव्हे. लोकशाहीत असहमती ही राष्ट्रविरोधी नसते; उलट ती लोकशाही अधिक सक्षम बनविण्याचे साधन असते. राज्ययंत्रणेने आंदोलनांना प्रतिसाद देताना संयम, संवाद आणि कायद्याचे पालन या तत्त्वांचा अवलंब केला पाहिजे. विरोधी मतांना केवळ राजकीय आव्हान म्हणून न पाहता लोकशाहीतील अभिप्राय म्हणून स्वीकारणे हीच घटनात्मक नैतिकतेची खरी ओळख आहे. सरकारकडे अधिकार असतात; परंतु त्या अधिकारांच्या वापरावर संविधानाने घातलेल्या मर्यादाच लोकशाहीचे संरक्षण करतात. या अधिवेशनात अनेक महत्त्वाची विधेयकेही मांडली जाण्याची शक्यता आहे. सरकारकडे आवश्यक बहुमत असले, तरी त्याचा अर्थ संसदीय चर्चा, स्थायी समित्यांचे परीक्षण किंवा विरोधी पक्षांचे मत दुर्लक्षित करण्याचा अधिकार असा होत नाही. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी संविधान सभेत 'घटनात्मक नैतिकता' या संकल्पनेचे महत्त्व अधोरेखित करताना स्पष्ट इशारा दिला होता की, संविधान कितीही उत्कृष्ट असले तरी ते चालविणाऱ्यांची वृत्ती लोकशाहीवादी नसेल, तर संविधान निष्प्रभ ठरू शकते. घटनात्मक नैतिकता म्हणजे केवळ कायद्याचे तांत्रिक पालन नव्हे; तर सत्तेवर संयम ठेवणे, विरोधाचा आदर करणे, स्वतंत्र संस्थांचा सन्मान राखणे, उत्तरदायित्व स्वीकारणे आणि पारदर्शक शासन करणे होय. 20 जुलै 2026 चे अधिवेशन त्यामुळे केवळ सरकार किंवा विरोधी पक्ष यांच्यातील राजकीय संघर्षाचे व्यासपीठ नाही. ही भारतीय संसदीय लोकशाहीची आणि संविधाननिष्ठ शासनपद्धतीची परीक्षा आहे. सरकारने आपल्या बहुमताचा वापर लोकहितासाठी, तर विरोधी पक्षांनी आपल्या अधिकारांचा वापर विधायक चर्चेसाठी केला, तरच लोकशाही अधिक बळकट होईल. आज सर्वांत मोठा प्रश्न असा आहे की, संसद ही केवळ संख्याबळ दाखविण्याचे व्यासपीठ राहणार की संविधानातील मूल्यांचे रक्षण करणारी सर्वोच्च लोकशाही संस्था म्हणून कार्य करणार? या प्रश्नाचे उत्तर सरकारच्या भूमिकेत, विरोधी पक्षांच्या जबाबदार वर्तनात आणि संसदीय चर्चेच्या दर्जात दडलेले आहे. शेवटी प्रश्न एका सरकारचा, एका पक्षाचा किंवा एका आंदोलनाचा नाही. प्रश्न आहे. भारतीय राज्यघटना सर्वोच्च राहणार की केवळ राजकीय बहुमत? संविधानाच्या चौकटीत राहून मतभेदांना स्थान देणारी, पारदर्शकता जपणारी आणि नागरिकांच्या मूलभूत अधिकारांचा सन्मान करणारी लोकशाहीच भारताच्या भविष्याला अधिक सुरक्षित, सक्षम आणि समृद्ध बनवू शकते. हाच या अधिवेशनाचा आणि घटनात्मक नैतिकतेचा खरा संदेश आहे.●●

समाजवादी विचारांचा अखेरचा सजग प्रहरी डॉ. कुमार सप्तर्षी

ज्येष्ठ समाजवादी नेते, पुरोगामी विचारवंत, युवक क्रांती दलाचे संस्थापक, गांधी स्मारक निधीचे अध्यक्ष, माजी आमदार, प्रभावी लेखक आणि सामाजिक कार्यकर्ते डॉ. कुमार सप्तर्षी यांचे १८ जुलै रोजी वयाच्या ८५व्या वर्षी वृद्धापकाळाने निधन झाले.

त्यांच्या निधनाने महाराष्ट्राच्या सामाजिक, राजकीय आणि वैचारिक क्षेत्राची मोठी हानी झाली आहे. समाजवादी विचारांना आयुष्यभर निष्ठेने वाहून घेतलेल्या या लढवय्या व्यक्तिमत्त्वाच्या जाण्याने महाराष्ट्रातील समाजवादी चळवळीचे एक तेजस्वी पर्व संपल्याची भावना सर्वत्र व्यक्त होत आहे. डॉ. कुमार सप्तर्षी हे केवळ राजकारणी नव्हते; ते प्रभावी वक्ते, सखोल अभ्यासू विचारवंत, निर्भीड लेखक, कुशल संघटक आणि सामाजिक परिवर्तनासाठी संपूर्ण आयुष्य समर्पित करणारे कार्यकर्ते होते. समाजातील विषमता, अन्याय, भ्रष्टाचार, जातीयता आणि लोकशाहीवरील आघातांविरुद्ध त्यांनी सातत्याने आवाज उठवला. लोकशाही, समाजवाद, समता आणि संविधानिक मूल्यांवर त्यांची अढळ श्रद्धा होती. आपल्या लेखणीतून, व्याख्यानांतून आणि विविध चळवळींमधून त्यांनी हजारो युवकांना वैचारिक दिशा दिली. त्यांच्या प्रेरणेने युवक क्रांती दलात सहभागी झालेल्या अनेक कार्यकर्त्यांनी पुढे आमदार, खासदार, मंत्री आणि सामाजिक कार्यकर्ते म्हणून उल्लेखनीय योगदान दिले. २१ ऑगस्ट १९४१ रोजी अहमदनगर (सध्याचा अहिल्यानगर) जिल्ह्यातील कर्जत तालुक्यातील खेड या गावात त्यांचा जन्म झाला. प्राथमिक शिक्षण राशीन येथे, तर माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण नगर येथे झाले. विद्यार्थी जीवनातच त्यांना वाचनाची आवड निर्माण झाली. संयुक्त महाराष्ट्र आंदोलनाच्या काळात नगरमध्ये येणाऱ्या नामवंत नेत्यांची भाषणे ते आवर्जून ऐकत असत. त्या चळवळीतील विचारांचा त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वावर आणि राजकीय जडणघडणीवर खोल परिणाम झाला.

उच्च शिक्षणासाठी त्यांनी पुण्यातील बी. जे. वैद्यकीय महाविद्यालयात प्रवेश घेतला. १९६४ मध्ये ते महाविद्यालयाचे जनरल सेक्रेटरी (जी.एस.) म्हणून निवडून आले. याच काळात त्यांना अभिनेते आणि समाजवादी कार्यकर्ते निळू फुले यांचा निकट सहवास लाभला. निळू फुले यांनी त्यांना समाजवादी साहित्याचा परिचय करून दिला आणि डॉ. राममनोहर लोहिया यांच्या विचारांशी जोडले. पुढे लोकनायक जयप्रकाश नारायण यांच्या सहवासाने त्यांच्या वैचारिक क्षितिजाला अधिक व्यापक दिशा मिळाली. त्यांनी जयप्रकाश नारायण यांना गुरुस्थानी मानले. कार्ल मार्क्स, लेनिन, माओ, हेन्री डेव्हिड थॉरो, महात्मा फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचाही त्यांच्या वैचारिक जडणघडणीवर प्रभाव होता. १९६७ मध्ये त्यांनी युवक क्रांती दलाची स्थापना केली. या संघटनेने विद्यार्थ्यांचे प्रश्न, सामाजिक न्याय, लोकशाही हक्क आणि भ्रष्टाचाराविरोधात अनेक प्रभावी आंदोलने उभारली. पुढे जयप्रकाश नारायण यांच्या सूचनेनुसार त्यांनी जनता पक्षात प्रवेश केला आणि आमदार म्हणूनही उल्लेखनीय कार्य केले. माजी पंतप्रधान चंद्रशेखर यांच्याशी त्यांचे अत्यंत जिव्हाळ्याचे संबंध होते.

प्रा. संध्या राजुरकर
निवासी संपादक

साहित्य आणि वैचारिक लेखनाच्या क्षेत्रातही त्यांचे योगदान महत्त्वपूर्ण आहे. येरवडा विद्यापीठातील दिवस हे त्यांचे आत्मचरित्र विशेष गाजले. व्यक्तिरंग आणि धर्माबद्दल यांसारख्या पुस्तकांतून त्यांनी समाज, राजकारण आणि धर्म यांचे चिकित्सक विश्लेषण केले. सत्याग्रही विचारधारा हे मासिक दीर्घकाळ चालवून त्यांनी समाजप्रबोधनाचे कार्य अखंडपणे सुरू ठेवले. त्यांच्या सामाजिक, वैचारिक आणि साहित्यिक योगदानाची दखल घेत त्यांना अनेक प्रतिष्ठित पुरस्कारांनी गौरविण्यात आले. आजच्या काळात तत्त्वनिष्ठ आणि वैचारिक राजकारण दुर्मिळ होत असताना डॉ. कुमार सप्तर्षी यांच्यासारख्या निस्वार्थी, संघर्षशील आणि मूल्यनिष्ठ नेत्याचे निधन ही समाजासाठी मोठी हानी आहे. त्यांनी आयुष्यभर जपलेली लोकशाही, समाजवाद, सामाजिक न्याय, धर्मनिरपेक्षता आणि मानवतेची मूल्ये नव्या पिढीने आत्मसात करणे, हीच त्यांना खरी श्रद्धांजली ठरेल. डॉ. कुमार सप्तर्षी यांच्या निधनाने महाराष्ट्राच्या सामाजिक, राजकीय आणि वैचारिक विश्वात कधीही न भरून येणारी पोकळी निर्माण झाली आहे. त्यांच्या जाण्याने एक विचारवंत, समाजप्रबोधक आणि मूल्यनिष्ठ समाजवादी नेता हरपला असला, तरी त्यांनी दिलेला विचारांचा वारसा पुढील पिढ्यांना कायम प्रेरणा

राहुल सांकृत्यायन यांचा एवढा द्वेष का?

बौद्ध तत्वज्ञानाचे गाढे अभ्यासक, बौद्ध तत्त्वचिंतक, बौद्ध भिक्खु म्हणून सुपरिचित असलेल्या राहुल सांकृत्यायन यांचा पश्चिम बंगाल मधील राणीगंज येथील पंजाबी मोड वरील ९ फूट उंचीचा पुतळा काही लोकांनी दिनांक १७ जुलै २०२६ रोजी पूर्णतः उद्ध्वस्त करून टाकला आहे .

हा पुतळा कोळसा कामगार युनियन तर्फे १९९४ मध्ये उभारण्यात आला होता. राहुल सांकृत्यायन यांचा उत्तर प्रदेशातील चक्रपानपुर येथील पुतळा सुद्धा १८ ऑगस्ट २०१८ ला पूर्णतः उखडून फेकण्यात आला होता. या पुतळ्या पासून अवघ्या २५ मीटर अंतरावर पोलीस स्टेशन असतानासुद्धा पोलिसांना या घटनेची माहिती नसल्याचे दिसून आले होते. या घटनेस ८ वर्षे झालीत मात्र तिथल्या पोलिसांना अजूनही गुन्हेगाराचा शोध घेता आलेला नाही. सरकारने या जागेचे २०२१ मध्ये सुमारे ६६ लाख रुपये खर्चून सुशोभीकरण केले आहे. भारतात सत्ताबदल झाल्यानंतर पुतळे हटविण्याचे प्रकार अलिकडं होत आहेत. मध्यंतरी लेनिन, पेरियार, डॉ. बाबासाहेब यांचेही पुतळे तोडण्यात आले होते. आता पश्चिम बंगाल मध्ये सत्तांतर झाले आणि राहुल सांकृत्यायन यांचा पुतळा उद्ध्वस्त केला. या पुतळ्याचे कोणतेच अवशेष तिथं शिल्लक ठेवले गेले नाही, यावरून या पुतळ्या विषयी, राहुल सांकृत्यायन यांच्याविषयी किती कमालीचा द्वेष आहे हे दिसून येते. वास्तविक ते कोणी राजकीय नेते, हिंदू धर्म विरोधक म्हणून प्रसिद्ध व्यक्ती नाहीत. मुस्लिम धर्माचे पुरस्कर्ते म्हणूनही त्यांची साधी ओळख नाही.

जयसिंग वाघ
मो.9881928881

सुरवातीच्या काळात रशियन क्रांतीचे केलेले समर्थन व मार्क्सवादावर लिहिलेली पुस्तके हा यामागील उद्देश जरी असला तरी पुतळा उद्ध्वस्त करणे हे काही समर्थनीय ठरत नाही. पश्चिम बंगाल तर मार्क्सवादी नेत्यांची सुवर्णभूमी राहिलेली आहे, शेकडो मार्क्सवादी इथूनच उदयास आले आहेत. राहुल सांकृत्यायन यांची तर मार्क्सवादी नेते म्हणून ओळखही नाही. मग त्यांच्या विषयी एवढा द्वेष का? राहुल सांकृत्यायन यांचे पूर्वाश्रमीचे नाव केदारनाथ पांडे होते . त्यांच्या आई, वडिलांनी बौद्ध धर्म स्वीकारला असता मुलाचे नाव राहुल व गोत्र सांकृत्यायन असल्याने ते आडनाव म्हणून लावले. केदारनाथ पांडे पुढे राहुल सांकृत्यायन म्हणून प्रचलित झाले. ते सुरवातीस मार्क्स विचाराचे होते, पुढे ते आर्य समाजाकडे वळले त्या नंतर त्यांचा लखनौ येथील बोधानंद या बौद्ध भीक्खु सोबत परिचय झाला. त्यांच्या सोबत त्यांनी अनेक बौद्ध स्थळे बघितली. प्रत्येक ठिकाणी त्यांना परदेशी बौद्ध पर्यटक भेटत गेल्याने बौद्ध धर्म विविध देशांमध्ये सुद्धा आहे हे कळून चुकले तेंव्हा विविध देशांची भाषा ते शिकले. त्यांनी हिंदी, उर्दू, संस्कृत, प्राकृत, पाली, इंग्रजी, अरबी, फार्सी, फ्रेंच, तामिळ, कन्नड, चिनी, तिबेटी, जपानी, रशियन या भाषांवर प्रभुत्व मिळविले. त्यांनी स्वातंत्र्यलढ्यात भाग घेतला असता वेगवेगळ्या कालावधीत त्यांना एकूण पाच वर्षाची जेल झालेली आहे. त्यांनी श्रीलंकेत जाऊन बौद्ध भिक्खु म्हणून दीक्षा घेतली आहे.

तिबेट मधून काही मुळ बौद्ध साहित्य गोळा केले आहे. त्यांनी माझिमनिकाय, धम्मपद, विनयपिटक, दिघनिकाय या बौद्ध ग्रंथांचे हिंदीत अनुवाद केला आहे . त्यांनी भंते जगदीश कश्यप, भंते डॉ. भदंत आनंद कौसल्यायन यांच्या मदतीने खुद्दक निकाय चे ११ खंड हिंदीत अनुवादित केले. त्यांनी बुद्ध चरित्र, बुद्ध चर्या, महामानव बुद्ध हेंग्रंथ सुद्धा लिहिले आहेत. त्यांनी २५ पेक्षा अधिक बौद्ध देशांना भेटी दिल्या आहेत. १९३८ मध्ये त्यांना अडीच वर्षांची शिक्षा सुनावण्यात आली, तेंव्हा जेलमध्ये राहून त्यांनी वोलगा ते गंगा हे पुस्तक लिहिले, हे पुस्तक १५ भाषांमध्ये अनुवादित करण्यात आले आहे. एक बुद्धीप्रामाण्यवादी, तत्त्वचिंतक, स्वातंत्र्यसेनानी असलेल्या व्यक्तीचे पुतळे जर उद्ध्वस्त केले जात असतील तर आम्ही माणूस म्हणवून घेण्याच्या लायकीचे नाहीत.

ज्यांनी हा पुतळा उद्ध्वस्त केला असेल त्यांना ताबडतोब पकडुन कठोरात कठोर शिक्षा करणे व पुन्हा तिथे राहुल सांकृत्यायन यांचा पुतळा उभारणे गरजेचे आहे.●●

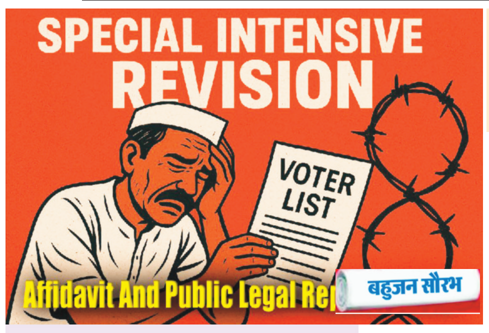

सखोल फेरतपासणी SIR मागील गौडबंगाल

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी वंचित, मागासवर्गीयांना सामाजिक अधिकार मिळवून देण्यास आजन्म संघर्ष केला. सर्वांना मतदानाचा अधिकार मिळवून राजकीय समानता प्रस्थापित केली. १९१९ मध्ये डॉ. बाबासाहेबांनी साउथबरो कमिशनला साक्ष दिली होती.

त्या त त्यांनी अस्पृश्यांसाठी स्वतंत्र मतदार संघाची आणि राजकीय अधिकाराची मागणी केली. सत्यशोधक समाजाचे प्रमुख विठ्ठल रामजी शिंदे तत्कालीन अस्पृश्यांचे नेते समजले जात होते. ज्यांचे वार्षिक उत्पन्न १४४ रुपये आहे आणि जे ४ था वर्ग शिकले आहेत, त्यांनाच मतदानाचा अधिकार असावा असे विरा शिंदे यांचे मत होते. डॉ. बाबासाहेबांनी या मताचे जोरदार खंडन केले. कारण तत्कालीन परिस्थितीत केवळ मोठमोठ्या संस्थानिक, शाहुकारांचे उत्पन्न असायचे. अस्पृश्यांच्या मतदानाच्या अधिकारासाठी डॉ. बाबासाहेबांनी सायमन कमिशन, गोलमेज परिषदेत मागणी लावून धरली. १९५० साली संविधानात देशातील संपूर्ण नागरिकांना मतदानाचा कायदेशीर अधिकार मिळवून दिला. या अधिकारासाठी देशातील नागरिकांना कोणतेही आंदोलन करावे लागले नाही. परंतु अलीकडे विशेष फेरतपासणी च्या नावावर याच संवैधानिक मुल्यांना केराची टोपली दाखवण्यात येत आहे. संविधान लागू होण्यापूर्वी नागरिकांना मतदानाचा अधिकार नव्हता. ९० ते ९६ च्या काळात टीएन शेषन निवडणूक आयुक्त होते. त्यांच्या कार्यामुळे निवडणूक आयोग ही संवैधानिक संस्था असल्याचे जाणवत होते. त्यांच्या विरोधात राजकीय शक्तींनी 'शेषन विरुद्ध नेशन' असा प्रचार केला होता. शेषन कुणासही जुमानले नाही. सुदृढ लोकशाहीचे ते बोलके उदाहरण होते. आजचा निवडणूक आयोग सत्ताधाऱ्यांचा बटिक बनला आहे.

स्वातंत्र्य प्राप्ती नंतर यावेळी SIR प्रथमच होत आहे. भविष्यात कधी होईल याची कोणालाही कल्पना नाही. आज जे मतदार यादीतून वगळले गेले, त्यांचा भविष्यात मतदार यादीत समावेश होईल की ते नेहमीसाठी मतदार यादीतून हद्दपार होतील याबद्दल कोणी सांगू शकत नाही. निवडणूक आयोगाचे पक्षपाती धोरण महाराष्ट्र, बिहार, पश्चिम बंगालच्या निवडणुकीत जनतेने अनुभवले आहे. २०२५ मध्ये बिहारच्या विधानसभा निवडणुकीत मतदाराची 'स्पेशल इंटेंसिव्ह रिव्हिजन' (SIR) म्हणजे विशेष फेरतपासणी करण्याचे निवडणूक आयोगाने फर्मान काढले. त्या माध्यमातून वेगवेगळ्या राज्यात जवळपास अडीच कोटी लोकांना मतदानापासून वंचित ठेवण्यात आले. पश्चीम बंगाल च्या निवडणुकीत जवळपास ९० लाख मतदारांना मतदानाचा अधिकार नाकारण्यात आला. नागरिकांच्या मतदानाचा अधिकार नाकारणे म्हणजे त्यांच्या संविधानिक अधिकाराला कात्री लावणे होय. संविधानाने नागरिकांना जे अधिकार दिले आहेत, सरकार ते हिरावून घेऊ पाहत आहे. याला सर्वोच्च न्यायालयाची हिरवी झेंडी आहे. जे मतदार वगळण्यात आले, त्यांचे भविष्य अंधकारमय आहे. मतदार यादीबाहेर मागासवर्गीय राहणार आहे. मागासवर्गीयांना आपल्या बरोबरीत असणे हे उच्चवर्णीयांना मान्य नाही. केवळ सनातनी परंपरा मानणाऱ्या मतदारांचे नाव कसे राहील यासाठी प्रयत्न होतांना दिसत आहे. सरकारला आव्हान देणारे देशद्रोही ठरत आहे. ही प्रक्रिया केवळ महाराष्ट्रपुरती मर्यादित नसून संपूर्ण देशात लागू करण्यात येत आहे. मतदार सूची सुधारण्याच्या निमित्ताने हुकूमशाही असल्याचे अनेकांचे मत आहे. २०१४ नंतर सरकार कोणत्याही मुद्द्यांवर जनमत न घेता निर्णय घेऊ लागले आहे. ८ नोव्हेंबर २०१६ रोजी नोटबंदी चा तुघलकी निर्णय त्यापैकी एक होता. नोटबंदीतून नागरिकांच्या घरातील पैसा सरकारी तिजोरीत गेला. कोरोना काळात देशात टाळेबंदी लादली. ही लोकशाहीची नसबंदी होती. 'सबका साथ सबका विकास'ची घोषणा होती. त्यातून प्रथम नोटबंदी, नंतर टाळेबंदी आणि आता मतबंदी होत आहे. जे सरकार २०२१ मध्ये होणारी जनगणना २०२६ पर्यंत घेऊ शकले नाही ते आपल्या नागरिकांना एक महिन्यात मतदार यादीची विशेष फेरतपासणी करण्यास सांगत आहे.

आज (SIR) सखोल फेरतपासणी प्रक्रियेमुळे राज्यातील नागरिक त्रस्त आहेत. या धोरणाला विरोधी पक्षांनी सहमती दिली नाही.

श्रीराम बनसोड,
8208617748

सर्वोच्च न्यायालयाने २७ मे २०२६ रोजी दिलेल्या ऐतिहासिक निकालात विरोधकांचे म्हणणे फेटाळून लावले. आपल्या निर्णयात SIR प्रक्रिया पूर्णपणे वैद्य असल्याचे न्यायालयाने म्हटले आहे. महत्वाच्या न्यायालयीन मुद्दे **प्रक्रियेला मंजुरी:** सर्वोच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने स्पष्ट केले कि मतदार याद्यांचे शुद्धीकरण करण्यासाठी निवडणूक आयोग SIR राबवत आहे, यामुळे संविधानाचे कोणतेही उल्लंघन होत नाही. न्यायालयाने पुढे स्पष्ट केले कि SIR अंतर्गत मतदार यादीतून नाव वगळले तरी त्या व्यक्तीचे भारतीय नागरिकत्व रद्द होत नाही. मतदार यादीतून नाव कमी झाले तरी त्या आधारे गरिबांना मिळणारे मोफत राशन किंवा तत्सम कल्याणकारी योजनांचा लाभ थांबवता येणार नाही, असे निर्देश न्यायालयाने राज्यसरकारांना दिले असल्याचे समजते.

शेवटी महाराष्ट्रात 'विशेष सखोल फेरतपासणी' SIR ला मुदतवाढ मिळाली आहे. वर्तमान परिस्थिती लक्षात घेता SIR संबंधित सरकार विरोधी भूमिका घेणे आत्मघातकी ठरू शकते. भविष्यात सरकार कोणते नियम लागू करेल याची शास्वती नाही, त्यामुळे आंबेडकरी समाजाने जागरूक राहून मतदार यादीत आपले नाव नोंदविणे गरजेचे आहे. त्यासाठी प्रत्येकाने बीएलओ शी संपर्कात राहून आपले नाव मतदार यादीत असल्याची खात्री करून घेतली पाहिजे. आपल्या मतदानाचा अधिकार जोपासणे ही काळाची गरज आहे.●●

नागेश चौधरी (बहुजन विचारवंत)
9970873560

व्यवस्थेशिवाय सत्ता पंगू

आज या देशातील सत्ता-व्यवस्थाधारी वर्गाचे लोक गरीब नाहीत, बेकार नाहीत वा कुठल्याही मानवी सुखभोगा पासून वंचित नाहीत. इथल्या दलित, मागासवर्गाला एखाद्या विद्यापीठाचे नाव बदलासाठी अनेक जीव गमवावे लागतात. पण सत्ताधारी वर्ग संस्कृत विद्यापीठे सहज मिळवतोः आणि त्यांच्या शेंडीचा एक केसही कुणी उपटत नाही. म्हणून सत्ताधारी वर्ग व सत्ता नियंत्रित करणारी व्यवस्था ज्यांची असते त्यांचे सारेच प्रश्न सुटत असतात, सुटलेले असतात. म्हणून त्यांची राष्ट्रसत्ता व राजसत्ता हे दोन्ही एकाच दिशेने वाटचाल करतात.

राष्ट्रसत्तेत अर्थात, सर्वंकष वर्चस्वात राजकीय सत्ता - मग ती गतकालीन राजेशाही (शिवाजी वगैरे) असो किंवा आजची लोकशाही पद्धतीतील सत्ता असो ती राष्ट्राच्याच कलाने चालावी लागते, चालते. कुणी हे संतुलन बिघडवण्याचा प्रयत्न केला - बहुधा व्यक्तीने तर तिचा खिमा केल्या जातो. ती व्यक्ती कधी हळूहळू तर कधी हिंसक पद्धतीने बाद केली जाते. म्हणून बदल आणू पाहणारी व्यक्ती वा तिचा राजकीय पक्ष राष्ट्रात वा व्यवस्थेत बदल करु शकत नाही. थोड्या फरकाने म्हणायचे तर राजकीय सत्ता व्यवस्थापरिवर्तन करु शकत नाही. सांस्कृतिक परिवर्तन करु शकत नाही. ती व्यक्ती परिवर्तन करणारी नोकरशाही निर्माण करु शकत नाही. आणि म्हणून ती व्यक्ती आपल्या मन मता प्रमाणे राज्यकारभारही करु शकत नाही. प्रस्थापित राष्ट्राच्या भाराखाली अशी परिवर्तनवादी व्यक्ती कधी ना कधी दबणार असते, झुकणार असते, पराभूत होणार असते. इथल्या हिंदुराष्ट्रवाद्यांचे हे नियोजन आजचे अनाभ्यासी राजकारणी समजू शकत नाहीत. म्हणून एकतर ते झुकतात, शरण जातात किंवा अडगळीत पडतात. हिंदुराष्ट्रवादी भाजपाच्या गळाला लागलेल्या परिवर्तनवादी, मंडलवादी, मनुवाद-विरोधी लोकांची काय गत झाली आहे हे आपण पाहत आहोतच.

राष्ट्र पायाहीन राजकारणः सामाजिक, सांस्कृतिक बाजू भक्कम केल्याशिवाय बहुजनांचे राजकारण पक्क्या पायावर उभे राहू शकत नाही. वामनी सामाजिक, सांस्कृतिक मूल्ये स्वीकारुन करण्यात येणारे राजकारणही खऱ्या अर्थाने लोकवादी लोकशाहीवादी राजकारणही होऊ शकत नाही. बहुजन-राष्ट्र-पाया मजबूत करण्याची निकड आजच्या बहुजन राजकारण्यांच्या गळी उतरवणे कठिण काम आहे. आणि म्हणून जे लोक सामाजिक, सांस्कृतिक उठाव करु शकताता त्यांच्या एकत्र येण्याची, पर्याय शोधण्याची, निर्माण करण्याची व जमल्यास मठ्ठ राजकारण्यांच्या डोक्यात पर्यायी मूल्ये घुसवण्याची निकड लक्षात घ्यायला हवी. म्हणून निर्वाणीचा निर्वाळा हाच की- ज्यांचे राष्ट्र असते त्यांचे सर्व प्रश्न सुटत असतात. त्यांचे कुणी शोषण करत नाही. त्यांच्यावर कुणाचे वर्चस्व राहत नाही. म्हणून राजकारण नव्हे तर राष्ट्रकारण महत्वाचे आहे. त्यासाठी बांधून घेण्याची गरज आहे. ज्यांना ज्यांना या पर्यायासाठी एकत्र बसण्याची गरज वाटते. तुमचा कुणाचाच 'इगो' महत्वाचा नाही. आपण समाजाहून लहान आहोत.

राष्ट्र पर्यायासाठी वाटचाल करु या !

आता जेव्हा राष्ट्रनिर्मितीचा प्रश्न आपल्या समोर उभा राहतो तेव्हा हे काम खूप अवाढव्य, हिमालया एवढे मोठे वाटणे साहजिक आहे. आणि म्हणून एवढा मोठा डोंगर उचलण्यापेक्षा आपण जे जे काही करत आहो तेच करत राहावे या सरळ हेतुने अनेक जण विचाररत आणि कार्यरत आहेत. परंतु या कार्य विचाररत सर्वांपुढे एवढा मोठा आवाका नसतो. एवढेच नाही तर आपण जे करत आहोत त्याचाच एक अहम् तयार होतो. हा अहम् (इगो) मग त्याला किंवा त्यांना त्याच वर्तुळात बांधील करुन टाकतो. आपल्या सारखे विचार करणारे अनेक लोक असू शकतात, संघटना, समूह, मंडळे, असू शकतात याचे भान तो ठेवत नाही आणि मग मी व माझी संघटना मोठी कशी होईल याचाच ध्यास तो घेत असतो. यात म्हणूनच व्यापकता नसते, अलगता येते. स्पर्धा सुरु असते. ही स्पर्धा मग द्वेषात परिणत होते. आपापले टोळके मोठे करण्यासाठी मग इतर संघटनातील लोकांना कधी पैशाच्या जोरावर तर कधी पद व प्रसिद्धी देऊन ओढण्यात येते.ज्यांचे ध्येय वैयक्तिक मोठे होणे असते ते समाजाला मोठे करणे गौण समजतात. सामाजिक ध्येयहीन कार्यकर्ता, विचारकर्ता मग याच डबक्यात गटांगळ्या खात बसतो. व्यापक ध्येय आकलन न झाल्यामुळे किंवा संकुचित स्वार्थापायी व्यापक ध्येय मांडणाऱ्यापासून अलग होतो. काही पैशासाठी, काही पदासाठी, काही आपले नाव इतिहासात राहावे यासाठी हे करत असतात. आज अनेक संघटना, अनेक राजकीय पक्षात प्रामाणिक लोक आहेत. त्यांनाही समग्र बदल अथवा व्यवस्था बदल हवा आहे. पण हा व्यवस्था बदलाचा आवाका आपल्या हयातीतली किंवा आवाक्यातली गोष्ट नाही असे समजून तिथेच अडकून राहतात. फुले-आंबेडकरी विचार समग्र व्यवस्था परिवर्तनाचे आहेत आणि आज त्या विचारधारेलाही पुढे न्यायला पाहिजे. हिंदुराष्ट्राचा मुकाबला करायचा असेल, आपली व्यवस्था निर्माण करायची असेल तर आपल्या मार्गदर्शकांचा, थोरांचा केवळ नामजप करुन चालणार नाही. ते मार्गदर्शक आज आपल्यात नाहीत. आणि त्या मार्गात जर नवनवे आव्हाने उभी राहत असतील तर ती परतवण्यासाठी पेलण्यासाठी हयात नसलेल्या थोरांना आपण आता काय करु हे विचारु शकत नाही. उदा. हिंदुराष्ट्राचे आजचे स्वरुप १९ व्या शतकात नव्हते. आर्य वामनांनी त्यांचे राष्ट्र म्हणा व्यवस्था म्हणा याचा आवाका नी व्याप एवढा मोठा केला नी वाढवला की आता त्यातून सुटका जवळपास अशक्य वाटावी. जनजीवनाच्या साऱ्या आकाशाला त्यांनी गवसणी घातली असेही त्यामुळे वाटते. त्यांना १९, २० व्या शतकात ब्रिटीश सत्तेचा जो धाक होता तोही आता उरला नाही. आणि ती जागा आता त्यांनी व्यापली. तेच आता सर्वेसर्वा झालेत. सामाजिक स्थानात, वैचारिक, साहित्यिक, भाषिक, धार्मिक आणि राजकिय क्षेत्रात त्यांचा मुकाबला करण्यासाठी आज आपण आपल्या दिवंगत नेत्यांना उत्तरे विचारु शकतो का? याचे उत्तर नाही असेच आहे. परंतु तरीही आपण तिथे घुटमळतो, मागची पाने चाळतो, एखादा किरण मिळाला की युरेकाऽ यूरेका म्हणत सुटतो. पण संपूर्ण उत्तर सापडू शकत नाही. एवढे मात्र खरे की आपल्या मार्गदात्यांनी केलेली मांडणी जी आज लागू पडते, उदा. ब्राम्हणी धर्म, संस्कृती, मानवता, जातिव्यवस्थेवरील हल्ले हे तर आजही सुरुच ठेवावे लागतील. खरं तर त्यांची मांडणी हे आपल्याला पुढे जाण्यासाठौ उड्डाण घेण्यासाठी पायाभूत आहे, भरभक्कम आहे. टेक ऑफ येण्यासाठीचा तो भरभक्कभ प्लॅटफॉर्म आहे. त्या पायावर इमला पूर्ण करण्याचे काम म्हणजे व्यवस्था निर्मितीचे काम आपल्याला करावेच लागणार आहे. नाम जपाने वा भक्ती केल्याने आपण पुढे जाऊ शकत नाही. या संदर्भात आपण ज्यांच्या व्यवस्थेशी लढायला निघालो त्यांच्या नियोजनाचा, त्यांच्या स्ट्रॅटेजीचा, त्यांच्या मेहनतीचा, त्यागाचा, बलीदानाचा व त्याच बरोबर त्यासाठी ते करत असलेल्या बनवाबनवीचा लबाड्यांचा खोटेपणाचा आणि हिंसेचाही अवलंब करुन ते कशा प्रकारे आपली व्यवस्था घट्ट करत आहेत याचा पर्याय आज आपल्याला उभा करावा लागणार आहे. आपल्या मार्गदर्शकांच्या विचारांची शिदोरी आपल्या जवळ आहेच पण ती सर्वदा, सर्व प्रसंगी पुरी पडेलच असे म्हणता येणार नाही. म्हणून आपल्याला काय काय नवे शिजवावे लागणार आहे याची तजविज आपल्यालाच करावी लागणार आहे हे निश्चित. आपण वेगवेगळ्या संघटना, वेगवेगळे पक्ष घेऊन चालतो म्हणजे त्या नार्गदर्शकांचे काही अंश घेऊन चालतो. त्यांना आपण स्वीकारतो ते आपापल्या आवाक्यानुसार, कुवतीनुसार. आपण त्यांना जर पूर्णपणे स्वीकारत नाही तर आपण पूर्ण पर्याय देण्यासाठी कसे काय सिद्ध होऊ शकतो? आपली फूट म्हणजे त्यांच्या विचारात फूट होय असे मानण्यासारखे होते. म्हणून त्यांच्या नावावर आपली वेगवेगळी विऱ्हाडे, वेगवेगळ्या राहुट्या करणे ही त्यांची न्यूनता नसून आपल्यातील कमीपणा आहे. ही जाण आपल्यात यायला पाहिजे. आपण नेत्यासाठी, संघटनेसाठी, पक्षासाठी राबतो की आपल्याजवळ हिंदुराष्ट्राला, ब्राम्हणी व्यवस्थेला काय पर्याय आहे त्यासाठी राबतो याचा विचार आपण करायला पाहिजे.

जात संघटना : आपण जात संघटनाही निर्माण केल्यात. यामुळे त्या त्या जातीला जागृत करण्याचे काम होते. पण या जात संघटनेच्या पलिकडे किंवा सर्व जातींना शूद्रीकरणात ठेवणारी जी नीती आहे ती विरुद्ध उभे राहायचे असेल तर तुमचा एक पाय जात संघटनेत व दुसरा पाय पर्यायी राष्ट्रकारणात, अर्थात, व्यवस्था बदलण्याच्या कार्यात असायला पाहिजे. सर्व शोषित लोकांचा जातींचा समूह अलग अलग राहून किंवा आपसात भांडणे करुन आपण पुढे जावू शकत नाही. राष्ट्रीय पर्यायासाठी सर्वांना एका सतरंजीवर बसावे लागेल. समन्वय करावा लागेल. परिवार करावा लागेल. हिंदुराष्ट्रासाठी राबणाऱ्या परिवाराला सकस उत्तर देण्यासाठी या देशातील कोणतीही एक जात सक्षम नाही,पुरी नाही. तसा कोणताही एक पक्ष एक संघटना आज तरी दिसत नाही. राजकारण है राष्ट्रकारणाचा, व्यवस्था बदलाच्या प्रक्रियेतलाच एक महत्वपूर्ण घटक आहे परंतु तो एकमेव (only alternative) नव्हे. त्यासाठी आपणास सर्व क्षेत्रातील आपला पर्याय निर्माण करावा लागणार आहे. त्यासाठी स्वतःचा अहंकार अर्थात, एकापरीने अपुरेपण सोडावे लागेल. (अर्थात, यात प्रामाणिकपणा सचोटी, ध्येयनिष्ठता, त्याग व प्रसंगी बलिदान करु इच्छिणारेच कामाचे ठरतील. व्यक्तिगत स्वार्थासाठी, नावासाठी, पदासाठी जे लुडबुड करतात त्यांचा उपयोग नाही).●●

मंगलवाटा

सम्राट माटे (मंगलदर्शी)
मो.9075113644

तेरे जैसा यार कहां...

तेरे जैसा यार कहां, कहां ऐसा याराना याद करेगी दुनिया तेरा मेरा अफसाना....प्रत्येक मानवाला वाटते की, जीवनात चांगले मित्र, चांगली माणसे, समजदार व्यक्ती भेटावे. जे प्रामाणिक, सदाचारी, मायाळू, प्रेमळ, आदराने वागणारे, सुसंस्कार करणारे, कठीण प्रसंगी समजून घेणारे, मानसिक धैर्य, अभयदान देणारे, संकट काळी सहकार्य करणारे, दुःख नाराजी कलह नैराश्य दूर करून सहानुभूती देणारे, मैत्रिने वागून सांगून कल्याण मित्रता जोपासणारे असावे. काही लोक नकारात्मक मानसिकतेमुळे किंवा नैराश्यामुळे अज्ञानामुळे शोध घेत नाही व असे लोक कुठेही नाही, कुठे असतील? याबाबत शंका घेतात व असे लोक असुच शकत नाही असेही म्हणतात. तसेच त्यांनाही जुनाट विचारसरणीमुळे पूर्वग्रहामुळे, झालेल्या संस्कारामुळे तसे वाटत असते. काही लोक काही काळ,काही वेळ शोध घेतात व थकून जातात. अनेकदा फसतात, ठगतात व शेवटी निराश होतात शेवटी चांगले व्यक्ती शोधण्याच्या नाद सोडून देतात. व समाजाला व्यवस्थेला वैतागुन दोष देतात. फक्त मात्र स्वतःला कधीही दोष देत नाहीत. आणि म्हणतात की चांगले व्यक्ती या जगात असू शकत नाही. पण म्हणतात ना 'खोजने से खुदा भी मिलता है' भगवान देव खुदा भेटो अथवा न भेटो, पण कुशल सकारात्मक प्रयत्न केले तर या पृथ्वीवर चांगले मानव, चांगले विचार करणारे, सहकार्य करणारे, चांगले व्यक्तिमत्व असणारे, मानवतावादी विचार करणारे, अनेक सुसंस्कारी लोक सुद्धा असू शकतात आहेत. काही संघ, मंडळ, संघटना पण आहेत. फक्त निराश न होता लगातार शोध घ्यावा लागतो. काही धार्मिक सामाजिक मानवतावादी विचारसरणीचे लोकही असू शकतात, तर काही फसवे, फुकटे, दिखाऊ, अहंकारी, बलात्कारी, चमत्कारी, अंधश्रद्धा पसरविणारे डॉन, असू शकतात. तसेच शिलाचरणी, नैतिक आचरण करणारे, शिलमार्गाला नेणारे, ध्यान विपश्यना करणारे, मानव सभ्यतेकेकडे नेणारे, नितिमत्तेने वागणारे, धम्मकार्य करणारे, समाजाकरिता जीवन अर्पण करणारे बरेच असू शकतात. सोनार ज्याप्रमाणे सोने तापवून, सुलाखून, पारखून घेतो, जव्हारी ज्याप्रमाणे हिरे मोती पारखून घेतो, राजहंस पक्षी ज्याप्रमाणे पाणी व दूध एकत्र केल्यावरही बरोबर निवडतो. तसेच आपणही आपल्या आयुष्यामध्ये चांगले-वाईट, कुशल- अकुशल विचारसरणीचे मित्र निवडता आले पाहिजे. म्हणतात 'ना हिरे कंचनकी ढेर पडी है, पारख लो भैय्या हिरा, जो हिरे का पारखी होगा व मोल लेगा पुरा तेव्हा अधिक चांगले कल्याणमित्र मिळेपर्यंत सतत शोध प्रवृत्ती असावी, पृथ्वीवर असेही नैतिक आचरणशील व्यक्तिमत्व आहेत. अशा प्रामाणिक लोकांच्या, सदाचारी लोकांच्या संपर्कात राहून आपले आयुष्य निश्चितच सुसंस्कारित, सदाचारी, धम्ममार्गावर चालण्यास उपयुक्त होऊ शकते. तरीही फसव्या व दिखाऊ लोकांपासून खूप सावधगिरी बाळगावी असे वाटते. चला तर सुसंस्कारित समाज, नवीन पिढी, मित्र निर्माण करूया. प्रबुद्ध भारत प्रबुद्ध समाज निर्माण करण्यास हातभार लावूया.●●

20 July 2026 page 03-1_Layout 1 19-07-2026 05:07 PM Page 1

“ शिस्त आणि संयम स्वप्नांना वास्तवात बदलतात ”

‘तुझीच कमाई आहे ग भिमाई कुणाचेच काही इथे कष्ट नाही..’ वामनदादा कर्डक यांच्या या ओळी समाजाला आठवण करून देतात.

आंबेडकरी कव्वाली

आजपर्यंत जे तुम्ही उपभोगत आहात, ते फक्त डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या मुद्दलावर. त्या मुद्दलाचे व्याज खावुन खावुन थकलात. पण आपले असे काही वेगळे वैभव निर्माण करु शकले नाही. आपली झोळी रिकामीच राहीली. आता डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी कमावलेली संपत्ती केव्हापर्यंत खाणार? पुढच्या पिढीसाठी काही शिल्लक ठेवणार की नाही. म्हणून वामनदादा म्हणतात, सर्व कमाई ही तुझीच आहे. कारण तुझ्या उदरातून महापुरुष जन्माला आला. त्यामुळे हे सर्व श्रेय तुझेच आहे. म्हणून बी काशीनंद म्हणतो,

‘आई म्हणे लेकराला ।
हे कुलदीपा हो भिमा सारखा ।’

असा क्रांतीसुर्य भिमाईने जन्माला घातला. त्यामुळे प्रत्येक समाजातील लेकरू भिमा सारखा झाला पाहिजे, असा संदेश कवी गितकारांनी दिला व त्यांचे भांडवल वर्तमानातील गायक कव्वालांनी केले.

‘गायन असो, नृत्य असो’ या सर्व गोष्टी आपल्याला बौद्ध धम्मामुळे मिळाल्या. यांची साक्ष महाकवी अश्वघोष, यांच्या लिखाणावरुन आपणास त्याचा प्रत्यय येतो. अंजिठा लेणी क्र. 17, आकाशाकडे हात करुन गातांना दिसतात. आज कव्वाल तसेच गातात. कोणी झांज वाजवीत आहे तर कुणी बासरी. लेणी क्र. 1, नृत्य राजासमोर सादर करताना तिथे चर्मवाद्य व बासरी वाजविण्याचे चित्र आपणास पाहायला मिळेल. ही कला आपल्याला ब्राम्हणाकडून मिळाली नाही तर ती बौद्धधम्मातून मिळाली, म्हणून आपण 13 व्या शतकात डोकावले तर संत नामदेव शिंपी, संत गोरा कुंभार, संत सावता माळी, संत चोखामेळा, संत कर्ममेळा महार इत्यादी गायन, भजन, काव्य गित लिहणारे शेवटच्या समाजातील कलाकार संत आपणास दिसतात.

काव्य कसे असावे या संदर्भाने सुत्तपिठकातील अंगुत्तर निकायात बुद्ध भिक्षुना सांगतात. चिंतनशील कवी (विचार करून काव्य लिहीणारे), श्रुतकवी(ऐकून काव्य लिहीणारे), अर्थकवि (एकाच अर्थाला घेऊन काव्य लिहीणारे कवी), प्रतिभावान कवि (शीघ्र रचना करणारे). मला वाटते कव्वाल गीतकार या प्रकारात मोडतात. याचा अर्थ ते प्रतिभावान असतात आणि ती प्रतिभा आपणास वामनदादा कर्डक, बी. काशी नंदा यांच्या काव्यात आपणास जाणवते.

वर्तमानातील कव्वाल गीतकारानी पुढच्या पिढीचा आदर्श घेतला पाहिजे. नाहीतर आपल्यात राजकीय व्यवस्थेला पोषक असे गीत लिहीणारे किंवा दैववाद, अंधश्रद्धा, व मानवी प्रवृत्तीचा उदोउदो करणारे गीतकार जन्माला येतील. त्यातून समोर बसलेली प्रेते असतील व ते गुलाम झालेली दिसतील, स्वाभिमानशुन्यता निर्माण होईल असे लिहू नका, सत्तेचे मांडलिक होवून सत्तेचे तळवे चाटणारे गायक निर्माण होतील व हे मिंधे लोक लोकांमध्ये व्यवस्थेच्या विरोधात क्रांतीचा एल्गार उभा करु शकणार नाही. म्हणून आपण समाजाच्या हितासाठी, समुहाच्या एकतेसाठी आपल्या लेखणीतून आंबेडकरी रसायन बाहेर आले पाहिजे. तरच व्यवस्थेच्या छाताडावर शब्दाच्या अणुबॉम्बने गुलामगिरीत ढकलणारी व्यवस्था उध्वस्त करु शकतो. बी. काशीनंदा यांचे गीत आपल्या कानात घुमायला पाहिजे

‘अश्या दिड दमडीच्या पायी माझा समाज विकणार नाही’.

आज या दीड दमडीसाठी आज गितकार राजकारणी लोकांवर, देवाचे, अल्लाचे गीत म्हणत आहे. तर तिकडे शिंदेशाही गणपतीची आरती म्हणते? गरिबीत जीवन कंठणारा बी. काशीनंद म्हणतो,

‘जहाली पाठ शिंप सडा माउली
दाराकडे पडली गौतमाची पाउली’

प्रवीण कांबळे
मो. 9545499931

तरीही आपण 22 प्रतिज्ञेची अवहेलना करत आपण डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या धम्मक्रांती सोबत बेईमान होत आहोत. ज्यांच्या गीताने तुमची तुंबळी भरली त्यालाच खाली दाखवण्याचा हा प्रकार आहे. इतिहास अतिशय वैभवशाली आहे. तो इतिहास आपण पुसण्याचा प्रयत्न करीत आहो. जातक अठ्ठ कथा या मध्ये सुद्धा वाद्य व नृत्य इत्यादिचा संगम पाहायला मिळतो. तक्षशिला विद्यापिठात नृत्य, गीत, कला साहित्य हे विषय शिकवले जायचे. पंरपरेने आपल्याला बौद्ध तत्वज्ञानातून हा कलेचा वारसा मिळालेला आहे. बौद्धराजा ‘सातवहन काळात’ गाथा ‘स्पतशी’ या ग्रथांत अनेक गीत काव्य संग्रहीत केल्या आहेत. तर ‘थेरीगाथा - थेरगाथा यामध्ये सुद्धा काव्यशैलीचा अतिशय चांगला उपयोग केला आहे. असा बुद्ध विचाराचा खजिना आपल्या वाट्याला आला. त्याला ‘छिचोरेपणा मध्ये गमावु नका’ नाही तर आपणाला इतिहास कधीही माफ करणार नाही? मग बी. काशीनंदाच्या गितात सांगायचे झाल्यास -

‘पेटता पेटता बोलली रे चिता ।
जा मुलानो आता संपली रे कथा ।

अशी म्हणण्याची वेळ आपल्यावर न येवो हीच अपेक्षा. आंबेडकरी कव्वाल गीतकार यांना बुद्ध डॉ. बाबासाहेब यांच्या विचाराचे अधिष्ठान लाभले आहे आणि त्या अधिष्ठानावर आपली लोककला उभी आहे. त्या धम्मरथाला तुम्हीच समोर नेऊ शकता समाज आशेने बघतो तुमच्याकडे!! शेवटी मनोजराजा गोसावी यांच्या शब्दात सांगायचे म्हणजे -

‘मुद्याला हेरू । भावनिक करु
म्हणतोय तुमचा भाव ।

अन....

‘कुणी बी येते
लुटून नेते
घेवुन भिमाचे नाव ।’ ●●

मित्रपारखी

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

माणसाच्या आयुष्यात मैत्रीला अनन्यसाधारण महत्व आहे. मैत्रीचे नाते जर घट्ट असेल तर कुणी आपल्या मुळावर जरी घाव घातला तरी खरा मित्र आपल्याला त्याही परिस्थितीत कोसळू देत नाही. मित्र हा हिरा पारखणाऱ्या रत्नपारख्या पेक्षा श्रेष्ठ असतो कारण तो आपली पीडा, तसेच सुखदुःख सर्व काही आपण सांगितले नाही तरी पारखतो. कारण त्याला मौनाची भाषा देखील समजते. मैत्रीचा मजबुत धागा म्हणजे विश्वास. कुणाशीही मैत्री टिकवायची असेल तर ही बाब खूप महत्वाची आहे. म्हणून विचारपूर्वकच विश्वास करावा. समोरची व्यक्ती विश्वास ठेवण्याच्या योग्यतेची आहे किंवा नाही हे बघावे. तसे बघीतले तर काही क्षणांची साथसंगत तर तिरडीला खांदा देणारे सुद्धा करतात. कायम स्वरूपी दिर्घकाळ साथ देणारे क्वचितच असतात. असे म्हणतात मित्रासाठी जिव देणे काहीही कठीण नाही पण जिव देणारा मित्र लाभणे ही गोष्ट मोठी कठीण आहे. मैत्रीत मीपणाचा त्याग, स्नेहाची झुळूक असावी लागते. परस्परांच्या संवादातला गोडवा हा संबंधात काही कारणांमुळे आलेला कडवटपणा नाहीसा करतो. मित्र हा त्या दिव्यासारखा असतो तो जेथे प्रज्वलित झाला तो सर्व परिसर प्रकाशमान करतो. मग ती झोपडी असो की राजवाडा. खरा मित्र त्या दिव्याप्रमाणेच गरीब, श्रीमंत असा भेद करीत नाही. सुस्वभाव हे ते अत्तर आहे जे मैत्रीला सुगंधित करते. सन्मान ते दान आहे जे नात्यांची विण घट्ट करते आणि कर्तव्य ती प्रार्थना आहे जी भाग्य सुद्धा बदलते. मैत्रीत दुसऱ्यापासून अपेक्षा कमी आणि स्वतःवर विश्वास जास्त असावा लागतो. मैत्रीला मौल्यवान करण्यासाठी नाते उथळ असुन चालत नाही. त्यासाठी नात्याची खोली खुप आवश्यक असते.कारण अनमोल मोती हे सहजासहजी तसेच किनाऱ्यावर मिळत नसतात. या दुनियेत तीच व्यक्ती सुंदर आहे जी आपल्या काळजात घर करते. आपल्या मित्रांशी असलेल्या मैत्रीचे वर्णन करतांना एक मित्र म्हणाला

हम इस तमीज के साथ उनके पास बैठते है, कि जैसे शाह की क़दमों में दास बैठते है, बस एक वो लोग है , जिन्हे दोस्त कहता हूँ मैं, वरना साथ में तो ऐसे पचास बैठते हैं, मैं इसलिए भी उस वक़्त खुलकर हंस नहीं पाता, जब उदास दोस्त मेरे आसपास बैठते है. ●●

सत्यासाठी सोनम वांगचुकची जीवाची बाजी अन सत्तेच्या गटाराचा लागे गळा फासं...?

लोकशाहीत न्यायासाठी आंदोलन करणे हा हक्क आहे. आंदोलकांच्या मागण्यात मतभेद असू शकतो. शिक्षणाच्या बाजारात नीट यु.जी.परीक्षेचा पेपर फुटला अन विद्यार्थ्यांत असंतोष पसरला.

अशातच मे २०२६ मध्ये अभिजित दीपके यांनी कॉक्रोच जनता पार्टीची ऑनलाईन स्थापना केली अन यात त्याला विद्यार्थी, तरुणांचा, पालकांचा खुप मोठा प्रतिसाद मिळाला. या CJP पार्टीचा उदय कसा झाला? याची जाणीव बहुतेकांना आहेच. या नीट युजी परीक्षा पेपर फुटीच्या आंदोलनाची तयारी अमेरिकेत शिकत असलेल्या अभिजित दीपकेने तेथूनच तयारी करुन भारतात आला. पुणे, जयपूर, औरंगाबाद, नागपूर या ठिकाणी एक दिवशीय शांततेने आंदोलन केले. विद्यार्थी, पालकांचा चांगला प्रतिसाद मिळाला. यात त्यांची मुळ मागणी केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी राजीनामा द्यावा याची सारी जाणिव सध्याच्या सरकारला करुन दिली. मागणी पूर्ण न झाल्यास दिल्लीत जंतर मंतर येथे आंदोलन करु त्याप्रमाणे आंदोलन नाइलाजाने सुरु झाले. या सर्व आंदोलनात मुख्य प्रदिर्घ उपोषणकर्ते सोनम वांगचुक यांचा सुरवातीपासून सहभाग होता अन आताही आहे. सामाजिक कार्यकर्ते सोनम वांगचुंग यांचा उपोषणाचा २० वा दिवस उजाडला आहे. या प्रदिर्घ उपोषणामुळे त्यांची प्रकृती झपाट्याने खालावत आहे. असे असूनही पण केंद्र सरकार कुठल्याही संवादाशी आजपर्यंत तयार नाही. सत्तेच्या जबाबदारीची ही धोक्याची घंटा असून, ही बाब सोनम वांगचुकच्या जीवाचा फास झाला आहे. केंद्रात सध्या सत्तेत असलेला सत्तापक्ष २०११ साालच्या जंतरमंतर अण्णा हजारे यांच्या ऐतिहासिक जनलोकपाल आंदोलनाच्या वाटेतून राष्ट्रीय पटलावर अधिक मजबूत झाला. या आंदोलनाचे राजकीय भांडवल करुन सत्तेवर आला. अशा पक्षाच्या काळात मागचे आंदोलने आणि आज नीट पेपर फुटी जन आंदोलनाविषयी इतके वावडे असावे हा मोठा विरोधाभास आहे. त्यावेळच्या मनमोहन सिंग सरकारणे अण्णा हजारे यांची आंदोलन सुरु पासून दखल घेऊन, वेळोवेळी सकारात्मक संवाद साधून ८ ते १० दिवसात उपोषण सोडविले. सत्तेच्या मानवतेची बुज राखली. नीटचा पेपर फुटला. शिक्षणात काळा बाजार झाला हे प्रथम दर्शनी दिसून आले. या आदीही पेपर फुटले, सध्या महाराष्ट्रात TET चा पेपर फुटला. पेपर फुटीत मनी मनगट वाल्यांची चंगळ आणि जे विद्यार्थी अभ्यासू व गरीब आहेत त्यांचे काय? रात्रदिवस अभ्यास करुन त्यांचे पदरी ही भ्रष्ट प्रवृत्ती पुढे जात असेल तर त्या होतकरु विद्यार्थ्यांच्या मानसिकतेवर काय परिणाम होत असेल, हे कोणी समजून घेईल का? अशातच २० विद्यार्थ्यांनी आत्महत्या केल्याच्या बातम्या झळकल्यात, यात संवैधानिक पदस्थ जबाबदारीला काहीही वाटू नये ही शरमेची बाब आहे. ‘जीवा पेक्षाही सत्तेची खुर्ची सत्य झाली आहे’ एवढे मोठे कांड होऊन शिक्षणमंत्र्याने राजीनामा न देता, फक्त फेर परीक्षा घेणे हेच अखेरचे सोलेशन ठरु शकतो का?

दिनकर रा मडकवाडे
मो. 9423418160

परीक्षा घेणारी N.T.A सारख्या संस्थेमधील त्रुटी अन पेपर फुटी, ही शैक्षणिक प्रशासनातील गटाराची बाजु आहे. ती आता एका व्यक्तीपूरती मर्यादित राहली नाही. ‘चेहरे बदलल्याने हा एवढा गंभीर प्रश्न सुटणार नाही.’

कुण्याही देशाचा खरा विकास त्याच्या शिक्षणाच्या दर्जावर ठरतो. शिक्षणच महागडे होऊन त्यात पेपर फुटीचा व इतर बाबींचा काळा बाजार होत असेल तर गरीब, होतकरु, अभ्यासू विद्यार्थीच्या करिअरचे काय? हा सवाल नक्कीच पैदा होतो. यासाठी सरकार किती तत्पर आहे, यावर देशाचा सुधार निर्भर आहे. पण, शिक्षणाबाबत अशी आस्था सत्तेला असल्याचे सध्या तरी दिसून येत नाही. हे सत्य आहे.

आज देशाचा तरुण रस्त्यावर उतरला आहे. तो

आपले करिअरसाठी शांततेने आवाज उठवत आहे, व्यवस्थेला प्रश्न विचारीत आहे. लोकशाहीत हा काय गुन्हा आहे? याचा व्यवस्थेने नक्कीच विचार करावा असे वाटते. सामाजिक कार्यकर्ते, शिक्षण व पर्यावरण प्रेमी सोनम वांगचुक यांनी आजपर्यंत देशहीताचे काम केले आहे. सोनम वांगचुक हे काही देशासाठी नवीन नाव नाही. लडाख सारख्या दुर्गम भागात राहून त्यांनी शिक्षण, विज्ञान आणि पर्यावरण क्षेत्रात त्यांचे जागतिक दर्जाचे योगदान उल्लेखनीय आहे. त्यांनी SEC-MOL ही संस्था स्थापन करुन, लडाख मधील पाण्याचा प्रश्न सोडविण्यासाठी आय स्तूप हे तंत्रज्ञान त्यांचे जगभर कौतुकास्पद ठरले आहे. त्यांच्या या प्रेरणादायी प्रवासावर ‘थ्री इडियट्स’ हा चित्रपट बॉलिहुडात गाजला. यात त्यांना रेमन मॅगसेस नावाचा प्रतिष्ठेचा पुरस्कार प्राप्त झाला. अशा राष्ट्रहिताच्या उभारणीसाठी योगदान देणाऱ्या सोनम वांगचुक सामाजिक कार्यकर्त्यांनी नीट परीक्षेतील पेपरफुटी रॅकेट, अन त्यासाठी एका मंत्र्याच्या राजीनाम्यासाठी आपल्या प्राणाची बाजी लावणे कितपत योग्य वाटते? हे संवैधानिक पदस्थांनी लक्षात घेऊन, सोनम वांगचुक यांचे प्रदीर्घ उपोषणावर सकारात्मक संवाद तोडगा काढणे ही त्यांची संविधानिक जबाबदारी आहे. सोनम वांगचुकसारख्या हर हुन्नरी दुरदृष्टी असलेल्या सामाजिक कार्यकर्त्याची आज देशाला नितांत गरज आहे.●●

‘जय जवान, जय किसान’

माजी पंतप्रधान लाल बहादूर शास्त्री यांनी आपल्याला ‘जय जवान, जय किसान’ असा नारा दिला होता. त्यात जवान याचा अर्थ देशाची रक्षा करणारे सैनिक असा होता. परंतु आता देशाची सुरक्षा फक्त सीमेवरच नव्हे तर अंतर्गत देखील गरजेची झाली आहे.

देशाची शिक्षण व्यवस्था आणि तरुणांचे भविष्य पणाला लागले आहे. त्यामुळे ‘जय जवान, जय किसान’ मधला ‘जवान’ आता देशात लोकशाही जपणारा तरुण अर्थात जवान होतो असे म्हटले तर वावगे ठरू नये. त्या जवानांच्या भविष्याची काळजी घेण्याऐवजी सत्तेने बेरोजगार तरुणांना झुरळ म्हणुन हिणवले. त्याला व्यंगात्मक उत्तर म्हणुन अभिजीत दिपके नावाच्या उच्चशिक्षित तरुणाने ‘कॉकरोच जनता पार्टी’ तयार केली. ती देखील केवळ सोशल मीडिया वर आणि सोशल मीडियावरच त्याला करोडो फालोअर्स मिळाले. सोशल मीडिया वरील त्या व्यंगाने जमिनीवर आंदोलनाचे स्वरुप घेतले, ते “नीट पेपर लीक” या विषयाला धरून. अभिजीत दिपके 6 जून रोजी अमेरिकेतून भारतात आले, आणि त्याच दिवशी त्यांनी जंतर-मंतर वर आपला पहिला धरणा कार्यक्रम केला. त्यांच्या या पहिल्याच धरण्याला तरुणांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद मिळाला. सोनम वांगचुक यांची साथ देखील मिळाली. त्यांची मूळ मागणी होती की “नीट पेपर लीक” आणि त्यातून उद्‌भवलेल्या विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्या याची सरकारने जबाबदारी स्विकारावी, शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी राजीनामा द्यावा.

पुढे त्यांनी देशभर अनेक ठिकाणी आंदोलन केले. तेव्हाच त्यांनी हे ही जाहीर केले होते.19 जून पर्यंत धर्मेंद्र प्रधान यांनी राजीनामा दिला नाही तर 20 जून पासून पुन्हा दिल्लीत जंतर-मंतर वर बेमुदत आंदोलन करणार. सोनम वांगचुक यांनी एक पाउल पुढे जाऊन जाहीर केले की 28 जून पर्यंत धर्मेंद्र प्रधान यांनी राजीनामा दिला नाही तर ते आमरण उपोषणाला बसणार आणि त्याची पाळी आलीच. देशाच्या करोडो जवानांना कॉकरोच समजणाऱ्या सत्तेचा माज जनतेला कळून आला. धर्मेंद्र प्रधान यांनी राजीनामा देण्याचे तर दूर, सरकारने आणि सरकारच्या अधीन गेलेल्या मीडिया ने जंतर-मंतर आंदोलन करणाऱ्या जवानांकडे ढुंकूनही बघितले नाही. ज्या शिक्षण मंत्र्याचा राजीनामा मागितला जात होता, त्या धर्मेंद्र प्रधानने आंदोलनकर्त्या तरुणांना आतंकवादी म्हटले.

सोनम वांगचुक यांच्या उपोषणाला तीन आठवडे झाले. देशाचे प्रतिष्ठित लोक त्यांच्या आरोग्याबद्दल बोलू लागले. विदेशी मीडियाने या आंदोलनाची दखल घेतली. संसद सत्र तोंडावर आलेले. तरीही देशाच्या जवान शक्तिसोबत, ‘जेन-झी’ सोबत चर्चा करण्याचे सोडून या अहंकारी सरकारने काय केले? आज शनिवारी पहाटे गुंड प्रवृत्तीच्या काही पोलिसांना पाठवून कचरा गोळा करावा तसे सोनम वांगचुक यांना चादरीत गुंडाळून उचलले. या सर्व प्रकारात त्यांना शिवीगाळ देखील केली. कोर्टाच्या आदेशाचा बहाना करून सोनम वांगचुक यांना, त्यांच्या मर्जीविरुद्ध दवाखान्यात टाकले. आजच देशभर याचा निषेध झाला. नागपूर मध्ये देखील संविधान चौक इथून “कँडल मार्च” काढण्यात आला. त्यात हजारो जवान सहभागी झाले होते. तसेच अनेक जेष्ठ नागरिकही होते. काही लोक आपल्या लहान-लहान लेकरांना घेऊन आले होते. मी देखील माझ्या पत्नी सोबत गेलो होतो. हा “कँडल मार्च” संविधान चौक ते महात्मा गांधी पुतळा, व्हेरायटी चौक असा होता. परंतु ऐन वेळेवर पोलीसांनी त्याला अडवून संविधान चौक ते संविधान चौक असा केला. हा “कँडल मार्च” अत्यंत शिस्तबद्ध होता आणि पूर्णपणे शांततेत पार पडला. “धर्मेंद्र प्रधान इस्तीफा दो”, “जब जब सरकार डरती है, पुलिस को आगे करती है” अशा घोषणा दिल्या गेल्या. या “कँडल मार्च”ची सांगता राष्ट्रगीताने झाली.

ॲड. हरिश्चंद्र सुखदेवे
मो. 9422811511

मी काही तरुणांशी बोललो. त्यांना त्यांच्या भवितव्याची काळजी वाटत होती. हा मुद्दा फक्त पेपर लीक पुरता मर्यादित नसून एकूणच शिक्षण व्यवस्था दुर्लक्षित आहे असे त्यांना वाटत होते. शिक्षणाच्या कमी होत चाललेल्या संधी आणि महाग होत चाललेले शिक्षण असा दुहेरी मार होत आहे असे त्यांचे म्हणणे होते. मला तरुणांशी बोलतांना बघून एक सदरा धोतर आणि पांढरी गांधी टोपी घातलेले जेष्ठ नागरिक माझ्या जवळ आले. त्यांना व्यक्त व्हायचे होते. त्यांना खंत होती की हे सरकार देशाच्या जवान पिढी बद्दल अत्यंत उदासीन आहे. हे काही योग्य नाही अशी त्यांची कळकळ होती. त्यांच्या साध्या रहाणीवरून वाटले नाही की ते तीनदा नागपूर शहरात नगरसेवक होते!

अभिजीत दिपके या उच्च शिक्षित तरुणाने आपल्या “अमेरिकन ड्रीम”चा बळी देऊन देशात जी क्रांति सुरू केली ती फार दूरवर जाणार यात शंका नाही. सोनम वांगचुक यांना उपोषण स्थळावरून उचलल्यानंतर दिपके यांनी स्वतः जंतर-मंतर वर आमरण उपोषण जाहीर केले. सोनम वांगचुक यांच्या पत्नी देखील आता आंदोलनात उतरल्या आहेत.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणायचे – “शिक्षण हे वाघिणीचे दूध आहे. जो ते पितो तो गुरगुरल्या शिवाय राहणार नाही.”

अभिजीत दिपके आणि त्यांच्या सारखे इतर उच्च शिक्षित तरुण या उक्तीचा पुरावा देत आहेत. अभिजीत दिपके यांनी सुरू केलेले हे आंदोलन उच्च शिक्षित तरुणांचे आंदोलन ठरत आहे. देशात त्याला अपेक्षित पाठींबा मिळत आहे. त्यातून एक आशेचा किरण दिसतोय. देशाचे नेतृत्त्व झुंडशाही सोडून विवेकशील होईल अशी आशा वाटते. राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाच्या नावाखाली शिक्षणाचा जो बाजार थाटला आहे ते कधी तरी थांबेल अशी आशा आहे.

परंतु एक खंत आहे. “वाघिणीचे दूध” पिण्याचा दावा करणारा नागपूर मधला आंबेडकरी समाज आजच्या “कँडल मार्च” मध्ये, काही तुरळक अपवाद सोडता, फारसा कुठे दिसला नाही. अशा वेळेला तरी या समाजाने पुढे आले पाहिजे, असे कळकळीने सांगावेसे वाटते.●●

गांधींची रचनात्मक अहिंसा आणि वांगचुक यांचे उपोषण

जे.पी. आंदोलनामुळे जनसंघाच्या राजकीय विस्ताराला चालना मिळाली आणि पुढे त्याचे भारतीय जनता पक्षात रूपांतर झाले. त्यानंतर अण्णा हजारे यांच्या भ्रष्टाचारविरोधी आंदोलनानेही देशातील राजकारणात मोठे सत्तांतर घडवून आणले.

आज अभिजित दिपके यांनी सुरू केलेल्या आंदोलनात सोनम वांगचुक यांनी उपोषणाद्वारे सहभाग नोंदविल्याने पुन्हा एकदा आंदोलनाच्या राजकारणाची चर्चा सुरू झाली आहे. मात्र प्रत्येक आंदोलन लोकशाहीला बळकटी देईल किंवा सर्वसामान्यांना न्याय मिळवून देईलच, असे ठामपणे म्हणता येत नाही. आंदोलनाची दिशा, उद्दिष्टे आणि त्यामागील राजकीय परिणाम यांचेही चिकित्सक मूल्यमापन आवश्यक असते. भारतीय राजकारणाच्या सांस्कृतिक परंपरेत महात्मा गांधी यांचे स्थान अद्वितीय आहे. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी गांधीजींच्या अहिंसेला आणि आंदोलनाच्या पद्धतीला ‘रचनात्मक’ स्वरूपाचे म्हटले आहे. गांधींनी इंग्रजांविरुद्ध अनेक आंदोलने केली, परंतु त्यांनी उपोषणाचा वापर मुख्यतः आपल्या समाजाशी नैतिक संवाद साधण्यासाठी केला. पुणे कराराच्या वेळी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्याशी झालेल्या मतभेदांच्या पार्श्वभूमीवर गांधींनी केलेले उपोषण हे शत्रूविरुद्ध नव्हते, तर आपल्या समाजाच्या अंतःकरणाला आवाहन करणारे होते. त्यामुळे त्यांच्या आंदोलनात संघर्षाबरोबरच संवाद आणि नैतिक दबाव यांनाही महत्त्वाचे स्थान होते. गांधी आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यात अनेक मूलभूत मतभेद होते. तरीही दोघांनीही स्वतंत्र विचार जपला आणि राष्ट्रहिताला प्राधान्य दिले. पुणे कराराच्या वेळी स्वतंत्र मतदार संघाऐवजी राखीव मतदारसंघाची व्यवस्था स्वीकारली गेली. या व्यवस्थेमुळे अनुसूचित जातींचे प्रतिनिधित्व कायम राहिले, तसेच इतर समाजघटकांशी राजकीय संवादाची संधीही निर्माण झाली. पुढे डॉ. आंबेडकर यांनी गांधींबाबत व्यक्त केलेले काही सकारात्मक उद्गार हे मतभेद असूनही संवादाची दारे उघडी ठेवणाऱ्या राजकीय संस्कृतीचे उदाहरण मानले जाते. आज सोनम वांगचुक ज्या सरकारविरुद्ध उपोषण करत आहेत, त्या सरकारची विरोधकांविषयीची भूमिका आणि विविध आंदोलनांवरील प्रतिसाद याबाबत अनेक प्रश्न उपस्थित केले जातात. शेतकरी आंदोलन, नीट पेपर लीकसारख्या मुद्द्यांवरील आंदोलने आणि इतर आंदोलनांच्या संदर्भात सरकारवर टीका होत आली आहे. या पार्श्वभूमीवर गांधींची राजकीय परिपक्वता आणि आजच्या आंदोलनांच्या पद्धती यांची तुलना करण्याची गरज निर्माण होते. कोणतेही आंदोलन यशस्वी होण्यासाठी केवळ त्याग पुरेसा नसतो; त्यामागे व्यापक सामाजिक स्वीकार, योग्य राजकीय धोरण आणि लोकांशी सातत्यपूर्ण संवादही आवश्यक असतो. गांधींच्या नेतृत्वाखालील मिठाचा सत्याग्रह याचे उत्कृष्ट उदाहरण आहे. त्या काळातील अनेक दिग्गज नेत्यांनाही सुरुवातीला या आंदोलनाच्या परिणामकारकतेबद्दल शंका होती. परंतु गांधींनी मिठाच्या प्रश्नाला जनआंदोलनाचे रूप देत ब्रिटिश सत्तेला नैतिकदृष्ट्या मोठे आव्हान दिले आणि भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याला नवे बळ दिले. त्यामुळे गांधींच्या आंदोलनाचे वैशिष्ट्य केवळ संघर्षात नव्हते, तर लोकांच्या मनावर परिणाम घडविणाऱ्या त्यांच्या रचनात्मक दृष्टिकोनात होते.

हेमंत टाले
मो. 9975807632

अण्णा हजारे, बाबा रामदेव, राजीव दीक्षित आणि इतर अनेक सामाजिक कार्यकर्त्यांच्या आंदोलनांमुळे देशातील अनेक नागरिक राजकीयदृष्ट्या जागृत झाले. लेखकाच्या मते, या प्रक्रियेत विविध वैचारिक प्रवाहांचे स्वरूप अधिक स्पष्ट झाले. गांधींची निर्भयता आणि त्यांनी विरोधकांशी केलेला संघर्ष हा त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा महत्त्वाचा पैलू होता. त्यांनी वैचारिक मतभेदांना तोंड दिले, हिंसेचा मार्ग स्वीकारला नाही आणि अखेर स्वतःच्या तत्त्वांसाठी प्राणार्पण केले. लेखकाच्या मते, राहुल गांधी यांच्याविषयी मतभेद असू शकतात, त्यांच्या नेतृत्वावर टीकाही होऊ शकते; मात्र त्यांनी स्वीकारलेला संघर्षाचा मार्ग, भारत जोडो यात्रेसारखे उपक्रम आणि राजकीय विरोधाला सामोरे जाण्याची त्यांची तयारी यांचे मूल्यमापन वस्तुनिष्ठपणे व्हायला हवे. महात्मा गांधी आणि राहुल गांधी यांची तुलना होऊ शकत नसली, तरी गांधींच्या निर्भय राजकीय परंपरेचा प्रभाव काही प्रमाणात त्यांच्या राजकीय शैलीत दिसतो, असे लेखकाचे मत आहे. संघ आणि भाजप विरोधकांची राजकीय जागा मर्यादित करण्याचा प्रयत्न करीत असल्याचा आरोप लेखक करतो. या संदर्भात राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या इशाऱ्यांचा उल्लेख करत देशातील सामाजिक सलोखा आणि लोकशाही मूल्यांचे रक्षण करण्याची गरज व्यक्त केली आहे. गांधीहत्येनंतर निर्माण झालेल्या परिस्थितीच्या पार्श्वभूमीवर त्यांनी दिलेले इशारे आजही स्मरणात ठेवण्याची आवश्यकता लेखक मांडतो. लेखकाच्या मते, जे.पी. आणि अण्णा हजारे यांच्या आंदोलनांचे दीर्घकालीन राजकीय परिणाम आज नव्याने समोर येत आहेत. सध्याच्या आंदोलनांच्या गडबडीत लोकसंख्येवर आधारित मतदारसंघ पुनर्रचना यांसारख्या महत्त्वाच्या विषयांकडे पुरेसे लक्ष जात नसल्याची खंतही व्यक्त केली आहे. त्यामुळे तरुण पिढीने केवळ भावनिक प्रतिक्रिया न देता इतिहास, लोकशाही, संविधान आणि आपल्या सांस्कृतिक वारशाचा अभ्यास करून सजग नागरिक म्हणून भूमिका घ्यावी, असे आवाहन लेखक शेवटी करतो.●●

पेपर फुटी, विद्यार्थ्यांचे आंदोलन आणि शासनाची जबाबदारी

विद्यार्थी हे देशाचे भावी नागरिक आहेत. त्यामुळे शिक्षण व्यवस्थेतील पारदर्शकता, गुणवत्तेवर आधारित स्पर्धा आणि न्याय्य परीक्षा प्रक्रिया ही केवळ विद्यार्थ्यांची नव्हे, तर संपूर्ण देशाच्या भवितव्याची बाब आहे.

अलीकडे झालेल्या नीट (NEET) परीक्षेच्या पेपर फुटीच्या आरोपांमुळे लाखो विद्यार्थ्यांच्या मनात असुरक्षितता आणि अन्यायाची भावना निर्माण झाली आहे. वर्षानुवर्षे मेहनत करून परीक्षा देणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अशा घटनांमुळे मोठा मानसिक धक्का बसतो. आर्थिक परिस्थिती कोणतीही असो, प्रामाणिक परिश्रम करणाऱ्या प्रत्येक विद्यार्थ्याला समान संधी मिळणे ही शासनाची घटनात्मक जबाबदारी आहे. सरकारच्या म्हणण्यानुसार देशातील सुमारे ८० कोटी नागरिकांना मोफत धान्य योजनेचा लाभ दिला जात आहे. यावरून मोठ्या लोकसंख्येची आर्थिक परिस्थिती अजूनही नाजूक असल्याचे दिसून येते. अशा परिस्थितीत गरीब कुटुंबातील विद्यार्थी मोठ्या कष्टाने शिक्षण घेत असतो. त्याच्यासाठी स्पर्धा परीक्षा म्हणजे आयुष्य बदलण्याची संधी असते. अशा परीक्षांमध्ये गैरव्यवहार झाल्याचा संशय निर्माण झाला, तर विद्यार्थ्यांचा शिक्षण व्यवस्थेवरील विश्वास डळमळीत होणे स्वाभाविक आहे. देशात विविध ठिकाणी सार्वजनिक संस्था, धार्मिक स्थळे किंवा इतर व्यवस्थांमधील आर्थिक गैरव्यवहार आणि चोरीच्या घटनांच्या बातम्या वेळोवेळी समोर येत असतात. अशा घटना घडल्या की नागरिकांच्या मनात एकच प्रश्न निर्माण होतो - ज्यांच्यावर संरक्षण आणि व्यवस्थापनाची जबाबदारी सोपविण्यात आली, त्यांच्याकडूनच जर निष्काळजीपणा किंवा गैरव्यवहार होत असेल, तर सामान्य माणसाने विश्वास कोणावर ठेवायचा? शासन आणि प्रशासनाने अशा प्रत्येक प्रकरणात निष्पक्ष चौकशी करून दोषींवर कठोर कारवाई करणे ही लोकशाहीतील मूलभूत अपेक्षा आहे. देशाला विकसित आणि सक्षम राष्ट्र बनविण्याचे स्वप्न केवळ मोठ्या घोषणा करून पूर्ण होत नाही. त्यासाठी भ्रष्टाचारमुक्त प्रशासन, पारदर्शक परीक्षा व्यवस्था, रोजगाराच्या संधी आणि सर्वसामान्य नागरिकांचा शासनावरील विश्वास टिकविणे आवश्यक आहे. लोकांनी निवडून दिलेल्या प्रत्येक लोकप्रतिनिधीवर जनतेच्या हितासाठी काम करण्याची नैतिक आणि घटनात्मक जबाबदारी असते. त्यामुळे शिक्षण व्यवस्थेशी संबंधित गंभीर प्रश्नांवर उत्तरदायित्व स्वीकारणे आवश्यक ठरते. नीट पेपर लीक प्रकरणात केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी नैतिक जबाबदारी स्वीकारावी, अशी मागणी अभिजित दिपके आणि जंतर-मंतर येथे आंदोलन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांकडून केली जात आहे. वैज्ञानिक आणि सामाजिक कार्यकर्ते म्हणून ओळखले जाणारे सोनम वांगचूक यांनीही या आंदोलनाला पाठिंबा दिला आहे. त्यांच्या मते, स्पर्धा परीक्षांमधील गैरव्यवहार सुरू राहिले, तर देशाला भविष्यात सक्षम डॉक्टर, अभियंते, वैज्ञानिक, प्रशासकीय अधिकारी आणि इतर गुणवंत नागरिक मिळण्यात अडचणी निर्माण होऊ शकतात. म्हणूनच त्यांनी विद्यार्थ्यांच्या न्यायाच्या मागणीशी एकात्मता व्यक्त करत उपोषणाचा मार्ग स्वीकारल्याचे आंदोलनकर्त्यांचे म्हणणे आहे. उपोषणादरम्यान त्यांची प्रकृती खालावल्याने न्यायालयाने त्यांच्या आरोग्याची काळजी घेण्याबाबत प्रशासनाला सूचना दिल्यानंतर त्यांना रुग्णालयात हलविण्यात आले. एका लोकशाही व्यवस्थेत आंदोलनाचा अधिकार आणि नागरिकांचे जीवन सुरक्षित ठेवण्याची जबाबदारी या दोन्ही गोष्टी महत्त्वाच्या आहेत. त्यामुळे संवादातून तोडगा काढण्याची जबाबदारी शासनावर अधिक असते. या आंदोलनाला विविध राजकीय पक्षांच्या नेत्यांनी आणि सामाजिक संघटनांनी पाठिंबा दिल्याने हा विषय केवळ विद्यार्थ्यांपुरता मर्यादित राहिलेला नाही. वंचित बहुजन आघाडीचे नेते ॲड. बाळासाहेब आंबेडकर, खासदार चंद्रशेखर आझाद, अरविंद केजरीवाल आणि राहुल गांधी यांच्यासह अनेक नेत्यांनी विद्यार्थ्यांच्या मागण्यांकडे गांभीर्याने लक्ष देण्याची भूमिका व्यक्त केली आहे. त्यामुळे हा प्रश्न आता राष्ट्रीय चर्चेचा विषय बनला आहे. अभिजित दिपके यांनी जंतर-मंतर येथे आमरण उपोषण सुरू केले असून हजारो विद्यार्थी त्यांच्या आंदोलनात सहभागी होत असल्याचे सांगितले जात आहे. आंदोलनकर्त्यांनी संसद भवनावर मोर्चा काढण्याचाही इशारा दिला आहे. अशा परिस्थितीत संघर्ष वाढू न देता शासनाने संवाद साधून, सर्व संबंधित बाबींची निष्पक्ष चौकशी करून दोषींवर कायदेशीर कारवाई करणे आणि विद्यार्थ्यांचा विश्वास पुन्हा प्रस्थापित करणे आवश्यक आहे. पेपर फुटी ही केवळ एका परीक्षेची समस्या नसून देशाच्या शिक्षण व्यवस्थेवरील विश्वासाशी संबंधित गंभीर बाब आहे. गुणवत्तेला न्याय मिळाला पाहिजे, प्रामाणिक विद्यार्थ्यांचे भविष्य सुरक्षित राहिले पाहिजे आणि भ्रष्टाचाराला कोणतीही माफी मिळता कामा नये, हीच विद्यार्थ्यांची आणि समाजाची अपेक्षा आहे. लोकशाहीत जनतेच्या प्रश्नांना उत्तर देणे, न्याय देणे आणि पारदर्शक प्रशासन देणे हे शासनाचे कर्तव्य आहे. म्हणूनच या प्रश्नावर तातडीने, निष्पक्ष आणि प्रभावी निर्णय घेणे ही काळाची गरज आहे. जय भारत! जय संविधान!●●

अविनाश टिपले
मो.9970917389

ताजबागच्या अखिल भारतीय मुशायऱ्यात इमरान प्रतापगढी यांनी जिंकली रसिकांची मने

नागपूर : हजरत बाबा ताजुद्दीन यांच्या १०४ व्या उर्सानिमित्त ताजबाग येथे आयोजित अखिल भारतीय मुशायऱ्यात राज्यसभा खासदार तथा प्रसिद्ध शायर इमरान प्रतापगढी यांनी आपल्या देशभक्तिपर, सामाजिक सलोखा आणि मानवतेचा संदेश देणाऱ्या शायरीने रसिकांची मने जिंकली. यावेळी त्यांनी 'भारत जिंदाबाद रहा है, भारत जिंदाबाद रहेगा...' या ओळींनी देशप्रेमाचा संदेश दिला. तसेच सामाजिक ऐक्य, शांतता आणि शिक्षणाचे महत्त्व अधोरेखित केले. मुशायऱ्यात हाशिम फिरोजाबादी, शबीना अदीब, सबा बलरामपुरी, सरिता जैन, हामिद भुसावली, आरिफ सैफी, मोहन मुन्तझिर, अफजल इलाहाबादी आदी नामवंत शायरांनीही काव्यसादरीकरण केले. यावेळी इमरान प्रतापगढी यांनी ताजबाग ट्रस्टतर्फे उभारण्यात येणाऱ्या शैक्षणिक संस्थेसाठी सांसद निधीतून १ कोटी रुपयांचे योगदान देण्याची घोषणा केली. कार्यक्रमाला हजरत बाबा ताजुद्दीन ट्रस्टचे अध्यक्ष प्यारे जिया खान, सचिव ताज अहमद राजा, उपाध्यक्ष डॉ. सुरेंद्र जिचकार यांच्यासह ट्रस्टचे पदाधिकारी व हजारो भाविक उपस्थित होते.

वर्तमान काळ निष्ठा विकणाऱ्यांचा
प्रा. डॉ. प्रल्हाद लुलेकर

नागपूर : संविधानिक मूल्यांचा ऱ्हास होत असून समाजात विश्वासाचे संकट निर्माण झाले आहे. शिक्षण, आरोग्य, शेतकरी, युवक आणि महिलांचे प्रश्न दुर्लक्षित होत असताना महात्मा फुले, राजर्षी शाहू महाराज आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या समतावादी विचारांना संकुचित करण्याचा प्रयत्न सुरू आहे, असे प्रतिपादन प्रा. डॉ. प्रल्हाद लुलेकर यांनी केले. यावेळी त्यांनी, 'आजचा वर्तमान काळ हा निष्ठा विकणाऱ्यांचा झाला असून संविधानाला अभिप्रेत असलेल्या समताधिष्ठित मूल्यांचे संरक्षण करणे ही सर्वांची सामूहिक जबाबदारी आहे,' असेही स्पष्ट ते लक्ष्मीबाई राजगडकर स्मृती प्रतिष्ठानतर्फे आयोजित साहित्य पुरस्कार वितरण सोहळ्यात प्रमुख पाहुणे म्हणून बोलत होते. मेयो भवन येथील अर्पण सभागृहात झालेल्या कार्यक्रमात डॉ. प्रल्हाद लुलेकर, अशोक फळपेकर आणि प्रभुदानंद मडावी यांना साहित्य पुरस्कार प्रदान करण्यात आले. कार्यक्रमाला शेतकरी नेते विजय जावंधिया, ज्येष्ठ संपादक श्रीमंत माने, अशोक रामटेके, प्रतिष्ठानचे प्रमुख राजगडकर आदी मान्यवर उपस्थित होते.

डॉ. खांदेवाले यांनी सांगितले की, पूर्वीच्या नियोजन आयोगात काही त्रुटी असल्या तरी सर्व राज्यांचा सहभाग आणि पंचवार्षिक योजनांद्वारे संतुलित विकासाची संकल्पना होती. भांडवलशाहीच्या दबावामुळे नियोजन आयोग बरखास्त करून नीती आयोगाची स्थापना करण्यात आली. मात्र, १४० कोटी लोकसंख्या असलेल्या देशात सर्वसामान्यांपर्यंत विकासाचे समान लाभ पोहोचविण्यासाठी नियोजन आयोगासारखी संस्थात्मक व्यवस्था आवश्यक आहे, असे त्यांनी स्पष्ट केले. यावेळी श्रीमंत माने यांनी नेताजी राजगडकर यांच्या सामाजिक कार्याचा गौरव करताना, समाजहिताचा विचार करणारे राजकारण आज कमी होत असल्याची खंत व्यक्त केली. गांधी, नेहरू, महात्मा फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि संविधानाच्या विचारांचा अधिक अभ्यास होण्याची गरज त्यांनी अधोरेखित केली. शेतकरी नेते विजय जावंधिया यांनी महिलांना शेतकरी म्हणून अधिकृत मान्यता देण्याच्या निर्णयाचे स्वागत केले. मात्र, शेती तोट्यात असताना केवळ प्रमाणपत्र देऊन प्रश्न सुटणार नाहीत, असे सांगत शेतकऱ्यांना युरोपप्रमाणे अनुदान देण्याची मागणी त्यांनी केली. तसेच कर्मचाऱ्यांना वेतन आयोगाचा लाभ मिळतो, पण शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नाबाबत ठोस धोरण नसल्याची टीकाही त्यांनी केली.

संविधान आणि लोकशाही नष्ट करण्याचा भाजपाचा प्रयत्न : प्रा देविदास घोडेस्वार

संवाद मित्र जयंत साठे, नागपूर : संविधान आणि लोकशाही व्यवस्था कमकुवत करण्यासाठी भारतीय जनता पक्ष आणि राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाकडून सातत्याने प्रयत्न सुरू असल्याचा आरोप संविधान अभ्यासक प्रा. देविदास घोडेस्वार यांनी केला. भाजपची विचारधारा ही राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या विचारधारेवर आधारित असल्याचेही त्यांनी स्पष्ट केले. बहुजन हिताय संघाच्या साप्ताहिक सभेचे आयोजन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मिशन, लष्करीबाग येथे करण्यात आले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी डॉ. खोब्रागडे होते, तर डॉ. विठ्ठलराव दांडगे प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते.

कार्यक्रमाची सुरुवात तथागत गौतम बुद्ध आणि भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमांना पुष्पांजली अर्पण करून झाली. त्यानंतर सामूहिक त्रिशरण, पंचशील आणि बुद्धवंदना घेण्यात आली.

दिनविशेष कार्यक्रमात १२ ते १८ जुलै या कालावधीत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी केलेल्या महत्त्वपूर्ण कार्याचा आढावा घेतला. आगामी आठवड्यात वाढदिवस असलेल्या सदस्यांना शुभेच्छा दिल्या.

यावेळी विभूतीचंद्र गजभिये यांना मानद डॉक्टरेट पदवी प्राप्त झाल्याबद्दल त्यांचा सत्कार केला . सत्काराला उत्तर देताना त्यांनी संस्थेला १० हजार रुपयांचे आर्थिक योगदान देण्याची घोषणा केली. प्रमुख अतिथी डॉ. विठ्ठलराव दांडगे यांनी अनुसूचित जातींमधील उपवर्गीकरणाच्या मुद्द्यावर चिंता व्यक्त करून समाजातील सर्व घटकांनी एकजुटीने राहण्याचे आवाहन केले. संविधान जागर अभियानाच्या वतीने मोहिनी यांनी मतदानाच्या अधिकाराचा इतिहास आणि त्याचे महत्त्व याविषयी मार्गदर्शन केले.

संस्थापक शशिकांत हुमणे यांनी मान्यवरांचा सत्कार केला.

कार्यक्रमाचे संचालन निता रामटेके यांनी केले, तर बौद्धाचार्य शांताराम रंगारी यांनी आभार मानले. प्रा. नंदा भगत यांनी समापन गाथा सादर केली आणि राष्ट्रगीताने कार्यक्रमाची सांगता झाली.

महत्वाचे

पवनी तालुक्यातील धान रोवणीची तयारी सुरू

पवनी : भंडारा जिल्ह्यातील पवनी तालुक्यात बहुप्रतीक्षित पावसाने दमदार हजेरी लावल्याने बळीराजाला मोठा दिलासा मिळाला आहे. गेल्या काही दिवसांपासून पावसाअभावी चिंतेत असलेल्या शेतकऱ्यांना आता नवसंजीवनी मिळाली असून तालुक्यात शेतीकामांना वेग आला आहे. धान उत्पादक म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या पवनी तालुक्यात पावसामुळे सुकू लागलेल्या धानाच्या पऱ्ह्यांना जीवदान मिळाले आहे. शेतात पुरेसे पाणी साचल्याने शेतकरी चिखलणीच्या कामात व्यस्त झाले असून येत्या काही दिवसांत धान रोवणीचे काम मोठ्या प्रमाणावर पूर्ण होण्याची अपेक्षा व्यक्त केली जात आहे.

दरम्यान, पाऊस सुरू होताच शेतकऱ्यांनी रासायनिक खते, बियाणे आणि कीटकनाशकांच्या खरेदीचे नियोजन सुरू केले आहे. पावसाच्या पुनरागमनामुळे तालुक्यातील ग्रामीण भागात पुन्हा एकदा उत्साहाचे आणि आशावादाचे वातावरण निर्माण झाले आहे.

कामगार योजनांवरील निर्बंधांविरोधात जनवादी कामगार संघटनेचे निवेदन

यवतमाळ : महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याणकारी मंडळाच्या शैक्षणिक योजनांवरील निर्बंधांबाबत जनवादी बांधकाम कामगार मजदूर संघटनेने तीव्र नाराजी व्यक्त करत उपजिल्हा कार्यकारी तथा सरकारी कामगार अधिकारी, यवतमाळ यांना निवेदन सादर केले. संघटनेचे अध्यक्ष रत्नपाल गोवर्धन डोफे यांनी कामगारांच्या मुलांसाठीच्या शैक्षणिक योजना पूर्ववत सुरू करण्याची मागणी केली. तसेच कामगारांच्या नावावर आर्थिक लाभ घेणारे दलाल, एजंट आणि सीएससी केंद्र चालक यांनी कामगारांच्या हक्कांसाठी पुढे यावे, असे आवाहनही त्यांनी केले. संघटनेच्या शिष्टमंडळात सचिव राजेंद्र म्हैसकर, कोषाध्यक्ष सुजाता डोफे, कार्यालय प्रमुख कल्याणी डोफे, शुभम डोंगरे, वर्षा वाकोडे आणि प्रेमिला बोबडे यांचा समावेश होता. सरकारी कामगार अधिकाऱ्यांनी निवेदनाची दखल घेत ते तातडीने मुंबई येथील मुख्य कार्यालयाकडे पाठविण्यात आल्याचे सांगितले.

१३ वर्षीय मुलांनी उभारली विदर्भातील सर्वात मोठी पिकलबॉल स्पर्धा

नागपूर : अवघ्या १३ वर्षांच्या तीन क्रीडाप्रेमी मुलांनी पुढाकार घेत विदर्भातील सर्वात मोठी फ्रँचायझी-आधारित 'रॅली रॉयल पिकलबॉल चॅम्पियनशिप २०२६' आयोजित करून सर्वांचे लक्ष वेधले आहे. नागपूर येथील पिकल को. एनआयटी स्विमिंग पूल येथे १६ ते १९ जुलैदरम्यान होत असलेल्या या स्पर्धेत १० फ्रँचायझी संघ आणि १०० हून अधिक खेळाडू सहभागी झाले आहेत. स्पर्धेची संकल्पना, नियोजन आणि व्यवस्थापन या तिन्ही १३ वर्षीय मुलांनी सांभाळले असून पिकलबॉलला व्यावसायिक व्यासपीठ उपलब्ध करून देणे आणि नवोदित खेळाडूंना संधी देणे हा त्यांचा उद्देश आहे. ऑल इंडिया पिकलबॉल असोसिएशन (AIPA) आणि पिकलबॉल असोसिएशन विदर्भ (PAV) यांच्या मार्गदर्शनाखाली होत असलेल्या या स्पर्धेला विविध कॉर्पोरेट संस्थांचेही सहकार्य लाभले आहे. या उपक्रमामुळे नागपुरात पिकलबॉलबाबत उत्साह निर्माण झाला असून या तिन्ही मुलांच्या नेतृत्वाचे सर्व स्तरांतून कौतुक होत आहे.

लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठेंना लहुजी शक्ती सेनेकडून अभिवादन

नागपूर : लोकशाहीर साहित्यरत्न डॉ. अण्णाभाऊ साठे यांच्या स्मृतिदिना निमित्त लहुजी शक्ती सेने च्यावतीने त्यांच्या पुतळ्याला पुष्पहार अर्पण करून विनम्र अभिवादन करण्यात आले. यावेळी उपस्थित पदाधिकारी व कार्यकर्त्यांनी डॉ. अण्णाभाऊ साठे यांच्या सामाजिक, साहित्यिक व परिवर्तनवादी कार्याला उजाळा देत त्यांच्या विचारांचा वारसा पुढे नेण्याचा संकल्प व्यक्त केला. या अभिवादन कार्यक्रमाला लहुजी शक्ती सेनेचे प्रदेश सचिव रविंद्र खडसे, नागपूर जिल्हाध्यक्ष अंकुश बावणे, नागपूर जिल्हा कार्याध्यक्ष रमेश पाडण, नागपूर शहराध्यक्ष सागर जाधव, विदर्भ उपाध्यक्ष महेश खोडके, विदर्भ सरचिटणीस कृष्णाजी खोडके, प्रवीण डोंगरे, राज्य कार्यकारिणी सदस्या वानखेडे, नागपूर महिला शहराध्यक्षा जयश्री इंगोले, सोनू वानखेडे, इंदिरा वाघमारे यांच्यासह लहुजी शक्ती सेनेचे अनेक पदाधिकारी व कार्यकर्ते मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

महिलांच्या ३३ टक्के राजकीय आरक्षणाची तातडीने अंमलबजावणी करा

जिल्हाधिकाऱ्यांमार्फत प्रधानमंत्रींना निवेदन

नागपूर : नारी शक्ती वंदन अधिनियमांतर्गत संसद आणि राज्य विधानसभांमध्ये महिलांसाठी ३३ टक्के राजकीय आरक्षणाची तरतूद तातडीने लागू करावी, या मागणीसाठी विविध महिला संघटनांनी शुक्रवारी संविधान चौक येथे शांततापूर्ण आंदोलन करून जिल्हाधिकाऱ्यांमार्फत पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांना निवेदन पाठविले. निवेदनात भारताच्या संविधान (१०६ वी सुधारणा) अधिनियम, २०२३ ची त्वरित अंमलबजावणी करण्याची मागणी करण्यात आली. जनगणना व परिसीमनाची अट हटवून आगामी पावसाळी अधिवेशनातच महिला आरक्षण लागू करावे, अशी भूमिका आंदोलनकर्त्यांनी मांडली. राज्य विधानसभांमधील महिलांचे प्रतिनिधित्व अद्याप १० टक्क्यांपेक्षाही कमी असल्याने आगामी विधानसभा निवडणुकांच्या पार्श्वभूमीवर हा निर्णय तातडीने घेण्याची आवश्यकता असल्याचे निवेदनात नमूद करण्यात आले. या आंदोलनात राष्ट्रीय अनुसूचित जाती-जमाती विकास परिषद (महिला), अखिल भारतीय जनवादी महिला संघटना, संवैधानिक महिला संघटना, स्त्री हक्क जागर, जिजाऊ ब्रिगेड, संवैधानिक ओबीसी महिला महासंघ, सावित्री ब्रिगेड, कबीरवाली संघटना, संबुद्ध महिला संघटना, १९४२ महिला क्रांती परिषद, भारतीय बौद्ध महासभा, ओबीसी वकील महासंघ तसेच महिला सद्भावना मंच (नागपूर दक्षिण व मध्य) यांचा सक्रिय सहभाग होता. यावेळी संघमित्रा ढोके, मृणालिनी दहिवडे, मंगला

जुनघरे, ॲड. सुषमा भड, डॉ. स्मिता मेहत्रे, अर्चना बरडे, छाया खोब्रागडे, प्रा. बीना नगरारे, ॲड. रेखा बारहाते, अपेक्षा दिवाण, सीमा शेख, जयमाला वरवाडे, डॉ. गझाला, शबाना खान, डॉ. सबीहा खान, अंबरीन नाझ, फातेमा शेख यांच्यासह विविध महिला संघटनांच्या पदाधिकारी व कार्यकर्त्या मोठ्या संख्येने उपस्थित होत्या. कार्यक्रमाच्या शेवटी सर्व संघटनांनी एकमुखाने महिला आरक्षणाची अंमलबजावणी तातडीने करण्याची मागणी करत, महिलांना राजकीय नेतृत्वात समान संधी देणे ही लोकशाही बळकट करण्यासाठी आवश्यक बाब असल्याचे मत व्यक्त केले.

बोगस बियाणे प्रकरणी बाधित शेतकऱ्यांना हेक्टरी १ लाखांची भरपाई द्या : सागर भवते

तिवसा : तालुक्यात बोगस बियाण्यांमुळे शेतकऱ्यांचे मोठे नुकसान झाल्याच्या पार्श्वभूमीवर बाधित शेतकऱ्यांना हेक्टरी १ लाख रुपयांची नुकसानभरपाई देण्यात यावी, अशी जोरदार मागणी वंचित बहुजन युवा आघाडीचे जिल्हा महासचिव सागर भवते यांनी कृषी विभागाच्या संयुक्त बैठकीत केली. तालुक्यात विविध कंपन्यांच्या बियाण्यांची उगवण न झाल्याबाबत १३४ शेतकऱ्यांनी लेखी तक्रारी दाखल केल्या आहेत. यापूर्वी वंचित बहुजन आघाडीने तालुका कृषी अधिकाऱ्यांकडे निवेदन देऊन पंचनामे व कारवाईची मागणी केली होती. त्यानंतर तहसीलदार, कृषी विभाग, कृषी सेवा केंद्रांचे संचालक आणि तक्रारदार शेतकरी यांच्या उपस्थितीत संयुक्त बैठक घेण्यात आली. यावेळी सागर भवते यांनी बोगस बियाणे सिद्ध झाल्यास संबंधित कंपन्यांकडून शेतकऱ्यांना हेक्टरी १ लाख रुपयांची भरपाई मिळवून द्यावी, तसेच बियाणे परीक्षणातील हलगर्जीपणासाठी संबंधित अधिकाऱ्यांवर कठोर कारवाई करावी, अशी मागणी केली. बैठकीला तहसीलदार मयूर कळसे, तालुका कृषी अधिकारी हेमलता इंगळे, नायब तहसीलदार नरेंद्र कुरळकर यांच्यासह कृषी विभागाचे अधिकारी उपस्थित होते. जिल्हाधिकाऱ्यांशी चर्चा करून आवश्यक प्रस्ताव तातडीने पाठविण्यात येईल, असे आश्वासन प्रशासनाने दिले. दरम्यान, बियाणे कंपन्यांच्या प्रतिनिधींनी कमी पाऊस व वाढत्या तापमानामुळे उगवण झाली नसल्याचा दावा करून प्रशासनाची दिशाभूल केल्याचा आरोपही सागर भवते यांनी केला.

एसटी बसेस व बसस्थानकांवरील अंधश्रद्धेला प्रोत्साहन देणाऱ्या जाहिराती हटविण्याची मागणी

नागपूर : महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाच्या बसेस, बसस्थानके व इतर मालमत्तेवर अंधश्रद्धेला प्रोत्साहन देणाऱ्या बेकायदेशीर जाहिराती तात्काळ हटवून संबंधितांवर कायदेशीर कारवाई करावी, अशी मागणी अखिल भारतीय अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीने केली आहे. यासंदर्भात समितीचे राष्ट्रीय महासचिव हरीश देशमुख, जिल्हाध्यक्ष सुनील वंजारी आणि शहराध्यक्ष निलेश पाटील यांनी नागपूर आगाराचे सहाय्यक वाहतूक अधीक्षक आर.डी. रामटेके यांना निवेदन दिले. निवेदनात म्हटले आहे की, महाराष्ट्र नरबळी आणि इतर अमानुष, अनिष्ट व अघोरी प्रथा व जादूटोणा प्रतिबंध व निर्मूलन अधिनियम, २०१३ लागू असतानाही एसटीच्या अनेक बसेस, बसस्थानके आणि इतर परिसरात 'बंगाली तांत्रिक', 'महातांत्रिक', 'वशीकरण विशेषज्ञ', 'करणी काढून देतो', 'प्रेमविवाह', 'कोर्ट-कचेरीत यश', 'संतानप्राप्ती', 'शत्रुनाश' अशा प्रकारची खोटी आश्वासने देणारी पोस्टर्स, स्टिकर्स आणि जाहिराती मोठ्या प्रमाणावर लावण्यात आलेल्या आहेत. या जाहिरातींमुळे अंधश्रद्धेला प्रोत्साहन मिळत असून नागरिकांची दिशाभूल होऊन अनेक जण आर्थिक व मानसिक फसवणुकीला बळी पडत आहेत. जादूटोणा प्रतिबंधक कायद्यानुसार अशा प्रकारच्या फसव्या कृत्यांचा प्रचार व जाहिरात करणे दखलपात्र गुन्हा असल्याने महामंडळाच्या मालमत्तेचा अशा जाहिरातींसाठी वापर होणे कायद्याच्या उद्देशालाच बाधा आणणारे असल्याचे निवेदनात नमूद करण्यात आले आहे. समितीने महामंडळाच्या सर्व बसेस व बसस्थानकांवरील अशा जाहिराती तात्काळ हटविणे, भविष्यात अशा जाहिरातींवर बंदी घालणारे परिपत्रक जारी करणे, संबंधित जाहिरातदारांविरुद्ध कायदेशीर कारवाई करणे, बस आगार व्यवस्थापकांना नियमित तपासणीचे निर्देश देणे तसेच प्रवाशांमध्ये वैज्ञानिक दृष्टिकोन आणि अंधश्रद्धाविरोधी जनजागृती करणारे फलक व संदेश प्रदर्शित करण्याची मागणी केली आहे. महाराष्ट्र शासनाच्या जादूटोणा प्रतिबंधक कायद्याची प्रभावी अंमलबजावणी करून सार्वजनिक वाहतूक व्यवस्थेचा गैरवापर रोखण्यासाठी तातडीने आवश्यक कार्यवाही करावी, अशी मागणी समितीने निवेदनाद्वारे केली आहे.

दिग्रसच्या रामदास आठवले सूतगिरणीचा धागा चीनला रवाना

दिग्रस : रामदास आठवले मागासवर्गीय कापूस उत्पादक सहकारी सूतगिरणीने आणखी एक महत्त्वाचा टप्पा गाठला असून, उत्कृष्ट गुणवत्तेमुळे गिरणीत उत्पादित धाग्याचा पहिला कंटेनर चीनकडे निर्यात करण्यात आला. यानिमित्त संस्थापक अध्यक्ष मिलिंद मानकर यांच्या हस्ते धाग्याच्या कंटेनरचे पूजन करण्यात आले. २०१९ मध्ये नोंदणीकृत झालेली ही सूतगिरणी २०२५ मध्ये उत्पादनाखाली आली. मागील १८ महिन्यांत सुमारे ५,५०० टन सूत उत्पादन करण्यात आले असून, सध्या दररोज १० ते १२ टन सूत तयार होत आहे. गिरणीत दोन शिफ्टमध्ये २०० हून अधिक कर्मचारी कार्यरत आहेत. चीनच्या तज्ज्ञ पथकाने धाग्याची गुणवत्ता तपासल्यानंतरच निर्यातीला मान्यता दिली. भविष्यात इतर देशांकडूनही मागणी वाढण्याची शक्यता असल्याचे संस्थापक अध्यक्ष मिलिंद मानकर यांनी सांगितले. यावेळी गिरणीचे पदाधिकारी, संचालक, अधिकारी, कर्मचारी व कामगार मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. यावेळी सूतगिरणीचे संचालक राजन वाघमारे प्रा. मधुकर वाघमारे,अविनाश कुलदीपके, धर्मराज गायकवाड गिरणीचे जनरल मॅनेजर एल आर बेहरा, श्रेयश मानकर व इतर सर्व कर्मचारी व कामगार उपस्थित होते. यावेळी सूतगिरणीचे संचालक राजन वाघमारे प्रा. मधुकर वाघमारे,अविनाश कुलदीपके,धर्मराज गायकवाड गिरणीचे जनरल मॅनेजर एल आर बेहरा, श्रेयश मानकर व इतर सर्व कर्मचारी व कामगार उपस्थित होते.

अण्णाभाऊ साठे यांच्या स्मृतिदिनी पीपल्स रिपब्लिकन पार्टीतर्फे अभिवादन

नागपूर : पीपल्स रिपब्लिकन पार्टीतर्फे लोकशाहीर साहित्यसम्राट अण्णाभाऊ साठे यांच्या स्मृतिदिनानिमित्त अभिवादन कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. यावेळी पक्षाचे राष्ट्रीय कार्याध्यक्ष तथा महाराष्ट्र लघुउद्योग महामंडळाचे उपाध्यक्ष (राज्यमंत्री दर्जा) जयदीप कवाडे यांनी अण्णाभाऊ साठे यांच्या प्रतिमेला पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन केले. यावेळी बोलतांना जयदीप कवाडे म्हणाले की, अण्णाभाऊ साठे यांनी आपल्या लेखणीतून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे समता, न्याय आणि स्वाभिमानाचे विचार जनसामान्यांपर्यंत पोहोचविले. त्यांचे साहित्य हे बहुजनांच्या स्वाभिमानाच्या लढ्याचे रणशिंग ठरले असून, फकिरा ही केवळ कादंबरी नसून सामाजिक परिवर्तनाची चळवळ आहे. कार्यक्रमाला महिला आघाडीच्या राष्ट्रीय नेत्या प्रतिमा जयदीप कवाडे, प्रदेश संघटक कपिल लिंगायत, विदर्भ प्रदेशाध्यक्ष विजय पाटील, सुमित डोंगरे, डॅनी शामकुंवर, सुचिता कोटांगळे, प्रतिभा मानवटकर यांच्यासह पक्षाचे पदाधिकारी व कार्यकर्ते उपस्थित होते. कार्यक्रमात अण्णाभाऊ साठे यांच्या जीवनकार्यावरील ग्रंथ, पोस्टर्स आणि संदेशपत्रकांचे वितरण करण्यात आले.

संविधान परिवारातर्फे साहित्यसम्राट अण्णाभाऊ साठे यांना अभिवादन

नागपूर : संविधान परिवाराच्या वतीने लोकशाहीर तथा साहित्यसम्राट अण्णाभाऊ साठे यांच्या जयंतीनिमित्त दीक्षाभूमी जवळील त्यांच्या पुतळ्याला पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन केले . यावेळी अण्णाभाऊ साठे यांच्या सामाजिक, साहित्यिक आणि परिवर्तनवादी कार्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केली. या अभिवादन कार्यक्रमात संविधान परिवाराचे मुख्य संयोजक प्रा. राहुल मून, राष्ट्रीय संयुक्त भारतचे सरचिटणीस तथा तेली महासंघाचे महासचिव प्रा. रमेश पिसे, पँथर रिपब्लिकन नेते ॲड. सुरेश घाटे, रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया (आरपीआय) नागपूर जिल्ह्याचे महासचिव राजेंद्र गणवीर, राजेश जंगले, जितेंद्र जिभे यांच्यासह संविधान परिवाराचे पदाधिकारी व कार्यकर्ते मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. यावेळी उपस्थित मान्यवरांनी अण्णाभाऊ साठे यांच्या समतावादी विचारांचा आणि सामाजिक न्यायाच्या लढ्याचा वारसा पुढे नेण्याचा संकल्प व्यक्त केला. कार्यक्रमात अण्णाभाऊ साठे यांच्या साहित्य, लोककला आणि समाजप्रबोधनातील योगदानाचा गौरव केला.

कामगार शासन निर्णयाची होळी

जनप्रहार कामगार संघटनेचा निषेध

हिंगोली : कामगारांच्या शैक्षणिक लाभ योजनांमध्ये करण्यात आलेल्या बदलांच्या निषेधार्थ जनप्रहार कामगार संघटनेच्या वतीने सरकारी कामगार अधिकारी कार्यालयासमोर शासन निर्णयाची प्रत जाळून आंदोलन करण्यात आले. यावेळी सरकारी कामगार अधिकाऱ्यांना निवेदन देऊन शैक्षणिक योजना पूर्ववत सुरू करण्याची मागणी करण्यात आली. संघटनेचे संस्थापक अध्यक्ष नितीन दवंडे यांनी इयत्ता १ ली ते ९ वी, ११ वी तसेच सर्व मान्यताप्राप्त डिप्लोमा व पदवी अभ्यासक्रमांसाठीचे शैक्षणिक लाभ पूर्ववत सुरू करावेत, प्रलंबित अर्ज तातडीने निकाली काढावेत आणि ऑनलाइन अर्ज प्रक्रिया सुलभ करावी, अशी मागणी केली. मागण्यांकडे दुर्लक्ष झाल्यास राज्यभर तीव्र आंदोलन, धरणे आणि जेलभरो आंदोलन छेडण्यात येईल, असा इशाराही नितीन दवंडे यांनी दिला. सरकारी कामगार अधिकारी यांनी निवेदनाची दखल घेत ते मुंबई कार्यालयाकडे पाठविल्याची माहिती देण्यात आली. आंदोलनात सिद्धार्थ दवंडे, गजानन गायकवाड, पवन ढवळे, पूजा खंदारे, अनिल भालेराव, राजेश पारधे, निखिल आठवले, गजानन इक्कर, संजय हाके यांच्यासह संघटनेचे पदाधिकारी आणि कामगार मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

विद्यार्थ्यांच्या न्यायासाठी मिशन बहुजनचे धरणे आंदोलन

नागपूर : NEET पेपर लीक, परीक्षा प्रक्रियेतील अनियमितता आणि विद्यार्थ्यांवर झालेल्या अन्यायाच्या निषेधार्थ दिल्लीतील जंतर-मंतर येथे सुरू असलेल्या विद्यार्थी आंदोलनाला मिशन बहुजन, नागपूरच्या वतीने जाहीर समर्थन देण्यात आले. यासोबतच लडाखचे प्रख्यात पर्यावरण कार्यकर्ते सोनम वांगचुक यांच्या आंदोलनालाही पाठिंबा दर्शवत शनिवारी राजे शिवाजी चौक, हिवरी नगर येथे धरणे आंदोलन करण्यात आले. यावेळी आंदोलन कर्त्यांनी केंद्र सरकारने विद्यार्थ्यांच्या न्याय्य मागण्यांची तातडीने दखल घ्यावी, परीक्षा व्यवस्थेतील त्रुटी दूर करून विद्यार्थ्यांचा विश्वास पुन्हा प्रस्थापित करावा आणि पेपर लीकसाठी जबाबदार असलेल्या दोषींवर कठोर कारवाई करावी, अशी जोरदार मागणी केली.

आंदोलनादरम्यान सोनम वांगचुक यांच्या प्रकृतीबाबतही तीव्र चिंता व्यक्त करण्यात आली. भारत सरकारने त्यांच्या आंदोलनाची तातडीने दखल घेऊन संवादाच्या माध्यमातून त्यांच्या न्याय्य मागण्यांवर सकारात्मक निर्णय घ्यावा तसेच त्यांच्या आरोग्याची योग्य काळजी घ्यावी, अशी मागणीही यावेळी करण्यात आली. मिशन बहुजनच्या वतीने केंद्रीय शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी NEET पेपर लीक प्रकरणाची नैतिक जबाबदारी स्वीकारून तात्काळ राजीनामा द्यावा, अशी मागणी करण्यात आली. तसेच NEETसह सर्व पेपर लीक प्रकरणांची केंद्रीय अन्वेषण विभाग (CBI) मार्फत सखोल चौकशी करून दोषींवर कठोर कारवाई करण्यात यावी, अशीही मागणी आंदोलनकर्त्यांनी केली. या आंदोलनात राहुल मोरे, राकेश धारगावे, मनोज गजभिये, सत्यवान मेश्राम, विनोद गजभिये, चंद्रमणी नाईक, जयदीप चिवंडे, महेंद्र कठाने, दीपा डोंगरे, उज्वला डोंगरे, ममता कांबळे, नंदा डोंगरे, पुष्पा वासनिक, भारती सहारे, दुर्गा नाईक, उषा इंगळे, माया उमंक, सुनीता लोखंडे, कल्याणी शेंडे, निशा शेंडे, मनोज मेश्राम, प्रतिमा जांबुले, सुमित झोडे, छाया नाईक, सुनिता भोईर, मनीषा गवई, साधना धुनिवन, कविता गवई, प्रकाश राहुल, दिपक रंगारी, अरविंद रंगारी, ईश्वर रजक, दिलीप रामटेके, पुंडलिक नाईक, डॉ.बी.सी.रंगारी, यू.के. मानवटकर, ओमप्रकाश सोमकुवर, सुरेंद्र नागदेवते, सतीश देशपांडे, राजेंद्र गोंडाने, ममता गोंडाने, मृणाली गोंडाने, सुरेश ए.पाटील, बी.बी.शोभले व श्रीमती बी. कांभळे यांच्यासह मिशन बहुजनचे पदाधिकारी व कार्यकर्ते मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एआय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648